

60. Genel Kurul

EKONOMİK RAPOR

2004

ÖNSÖZ

Türkiye yaklaşık otuz yıllık bir süreçte sık aralıklarla, ekonomik ve sosyal yapısında ciddi tahribatlara yol açan ekonomik krizler yaşamıştır. Krizlere karşı çözüm Uluslararası Para Fonu destekli istikrar programlarında aranmış ve bugüne kadar 18 stand-by düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenlemelerle uygulamaya konulan politikaların çoğu başarısız olmuştur. Türkiye yıllarca kriz-istikrar kısır döngüsü içinde, enerjisini ülkenin refahı yolunda arzulanan ölçüde kullanamamıştır.

Bu süreçte, son krizler 2000 Kasım ve 2001 Şubat'ında üç ay arayla ortaya çıkmıştır. Türkiye ekonomisi Cumhuriyet tarihimizin en büyük küçülmelerinden birini yaşamıştır. Bunun üzerine üç yıllık dönemi kapsayan yeni ekonomik program uygulamaya konulmuştur.

Zaman zaman yaşanan tereddütler dışında orta vadeli ekonomik program kararlılıkla uygulanmış, ekonomi hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. Türk Lirası'nın diğer ulusal paralar karşısında değer kazanmasına rağmen ihracatta ciddi artışlar yaşanmıştır. Üç yıl üst üste enflasyon oranları hedeflenen düzeyin altında kalırken, büyüme oranı da hedeflenen düzeyin üstünde gerçekleşmiştir. Ancak dış ticaret ve cari işlemler açığındaki artış ve işsizliğin çözülmemesi olumsuz gelişmeler olarak öne çıkmıştır.

İstikrar programının üçüncü ve son yılında yaklaşık otuz yıl sonra tek haneli enflasyon rakamlarına ulaşılırken, büyümede de son 38 yılın rekoru kırılmıştır. Kişi başına gelir Cumhuriyet tarihimizin en yüksek düzeyine çıkmıştır. Bu gelişmeler

tüm toplum kesimlerince umut ve memnuniyetle karşılanırken, ulaşılan yüksek büyüme hızının özel sektör kaynaklı olması Camiamız için ayrı bir övünç kaynağı olmuştur.

Ekonomide kaydedilen olumlu gelişmeler istihdama tam olarak yansıtılamamıştır. İşsizlik bugün Türkiye'nin en önemli sorunudur. Mevcut işsizler bir yana her yıl işgücüne yaklaşık bir milyona yakın gencimiz katılmakta ve sorun daha da ağırlaşmaktadır. Sorunun çözümü yatırımların artırılmasından geçmektedir. Burada önemli olan husus, kamu sektörünün istihdam kapısı olmaktan çıkması ve yeni istihdam alanlarının özel sektör vasıtasıyla oluşturulmasıdır. Türk özel sektörü sorunun aşılması için zor şartlar altında elinden geleni yapmaktadır. Özel sektör bu süreçte desteklenmeli ve cesaretlendirilmelidir. Bunun için ücret dışı istihdam ve enerji maliyetleri zaman kaybetmeden aşağıya çekilmelidir.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Devlet ve Hükümet Başkanları, 17 Aralık 2004 tarihinde yapılan Avrupa Birliği zirvesinde Türkiye ile katılım müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılmasını kararlaştırmışlardır. Bu kararla Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri yeni bir aşamaya gelmiştir. İş dünyası, müzakere sürecine kendi görüşlerinin aktarılması ve sürece katkı sağlayabilmesi için ihtiyaç duyduğu örgütsel yapılanmayı ve teknik destek tabanını genişletmektedir. Birliğimiz özellikle sürece, şirketler dünyasının intibakını kolaylaştıracak projeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. İş dünyasının beklentisi, kendisinin de yoğun bir şekilde katkı sağlayacağı müzakere sürecinin süratle tamamlanmasıdır.

Bu düşüncelerle ekonomik raporumuzun Camiamıza ve ilgililere yararlı olmasını dilerim.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU
Başkan

TOBB YÖNETİM KURULU

Başkan M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU

Başkan Vekili	Mehmet BALDUK
Başkan Vekili	Zafer ÇAĞLAYAN
Başkan Vekili	Halim METE
Başkan Vekili	Faik YAVUZ
Muhasip Üye	Bülent KOŞMAZ
Üye	Nail KALEMCİ
Üye	Özcan TÜLÜMEN
Üye	Fethi COŞKUNTUNCEL
Üye	Hüseyin ÜZÜLMEZ
Üye	Nejat KOÇER
Üye	F. Fahrettin AKYIL
Üye	H. Halil DEMİRKAYA
Üye	İbrahim YAMAK
Üye	İlhan PARSEKER

Genel Sekreter İsmail KÖKSAL

İKTİSADİ RAPOR İNCELEME KOMİSYONU

Başkan	A. Turhan MEMİĞÜVEN
Başkan Vekili	Tacettin PİRİNÇ
Raportör	Bekir BOZBAY
Sözcü	Ahmet ÖZÜNLÜ
Üye	Ata AYA

HAZIRLAYANLAR

Murat AYDIN	Ekonomik Araştırma ve İstatistik Müdürü
Serpil MERT	Ekonomik Araştırma ve İstatistik Müdürlüğü - Uzman
Sema KAYNAK	Ekonomik Araştırma ve İstatistik Müdürlüğü - Uzman

İÇİNDEKİLER

I. GENEL DEĞERLENDİRME	1-20
A. DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	1
B. TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	6
II. RAKAMLARLA TÜRKİYE EKONOMİSİ	21-114
A. BÜYÜME	21
1. Gayri Safi Milli Hasıla	21
2. Sektörel Gelişmeler	29
a. Tarım	29
b. Sanayi	32
c. Hizmetler	46
3. Yatırımlar	53
B. PARASAL VE MALİ GELİŞMELER	60
1. Fiyat Hareketleri ve Enflasyon	60
2. Para, Banka ve Sermaye Piyasası	65
3. Kamu Finansmanı	78
a. Konsolide Bütçe	80
b. Kamu İktisadi Teşebbüsleri	85

c. Fonlar	86
d. Kamu Finansman Açığı	87
e. Özelleştirme	87
f. İç Borçlar	92
C. DIŞ EKONOMİK GELİŞMELER	95
1. Dış Ticaret	95
a. İhracat	96
b. İthalat	98
c. Ülke Gruplarına Göre Ticaret	100
2. Döviz Kurları	104
3. Ödemeler Dengesi	107
4. Dış Borçlar	110
5. Yabancı Sermaye Yatırımları	111
III. SOSYAL GELİŞMELER	115-122
1. NÜFUS	115
2. İSTİHDAM	116
3. ÇALIŞMA HAYATI	119
4. ÜCRETLER	121
IV. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE HEDEFLER VE GERÇEKLEŞMELER	123-126
V. EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER	127-128

I. GENEL DEĞERLENDİRME

A. DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER

Dünya ekonomisinde 2000 yılında kaydedilen % 4,7'lik yüksek büyümenin ardından, 2001 ve 2002 yıllarında duraklama eğilimi görülmüştür. Bu yıllarda dünya hasılası artış oranları sırasıyla % 2,4 ve % 3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Uygulanan genişletici makro ekonomik politikalarla, küresel ekonomik aktiviteler 2003 yılının ikinci yarısında görece bir toparlanma sürecine girmiştir. 2003 yılı genelinde dünya ekonomisinin büyüme hızı, büyük ölçüde ABD ve Çin ekonomilerindeki yüksek büyümenin etkisiyle tahminlerin üzerine çıkarak % 3,9'a yükselmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Dünya Üretimi

	(Değişim %)			
	2002	2003	2004 (1)	2005 (1)
Dünya Üretimi	3,0	3,9	5,0	4,3
Gelişmiş Ülkeler	1,6	2,1	3,6	2,9
ABD	1,9	3,0	4,3	3,5
Japonya	-0,3	2,5	4,4	2,3
Kanada	3,4	2,0	2,9	3,1
Euro Alanı	0,8	0,5	2,2	2,2
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,8	6,1	6,6	5,9
Asya	6,6	7,7	7,6	6,9
Çin	8,3	9,1	9,0	7,5
ASEAN-4 (2)	4,3	5,1	5,5	5,4
Latin Amerika	-0,1	1,8	4,6	3,6
Brezilya	1,9	-0,2	4,0	3,5
Geçiş Süreci Ülkeleri	5,4	7,8	8,0	6,6
Rusya	4,7	7,3	7,3	6,6

Kaynak: IMF World Economic Outlook, September 2004

(1): Tahmin

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland

Dünya hasılasındaki artış 2004 yılında yükselerek devam etmiştir. Dünya ekonomisinin 2004 yılında tahminlerin üstüne çıkarak % 5 büyüyeceği ve böylece son yılların en yüksek büyüme hızına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Petrol fiyatlarındaki yükselmenin olumsuz etkilerine rağmen, sanayi üretimi, özel tüketim, yatırım ve dünya ticaret hacminde meydana gelen önemli orandaki artışlar etkili faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Ülkeler itibariyle değerlendirildiğinde, 2004 yılında başta ABD olmak üzere, Japonya ve Çin'deki güçlü büyüme, küresel büyümenin temel itici gücünü oluşturmuştur.

2004 yılında dünya ekonomisindeki canlanmanın hızı ve yapısı, önceki yıllarda olduğu gibi bölgeler arasında önemli farklılıklar göstermiştir. Gelişmekte olan ülkeler ile geçiş süreci ülkelerinin büyüme hızlarının genel büyüme hızının üstünde, gelişmiş ülkelerin büyüme hızının ise genel büyüme hızının altında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bununla birlikte bir önceki yılın büyüme hızları ile kıyaslandığında en yüksek farklılaşmanın gelişmiş ülkelerin büyüme hızlarında görüleceği tahmin edilmektedir.

Bir önceki yıla göre 2004 yılında gelişmiş ülkelerin ortalama büyüme hızlarının 1,5 puanlık artışla % 3,6'ya, gelişmekte olan ülkelerin ortalama büyüme hızlarının 0,5 puanlık artışla % 6,6'ya, geçiş süreci ülkelerinin ortalama büyüme hızlarının 0,2 puanlık artışla % 8'e yükselmesi beklenmektedir.

ABD'de 2003 yılında büyümeyi teşvik eden para ve maliye politikaları, özel tüketim ve yatırım harcamaları ile kamu harcamalarındaki artış ve verimlilikte görülen iyileşmeye bağlı olarak % 3 düzeyinde gerçekleşen ekonomik büyüme hızının, 2004 yılında 1,3 puanlık artışla % 4,3'e yükselmesi beklenmektedir. Böylece ABD ekonomisinin 1999 yılından bu yana en iyi performansı göstereceği öngörülmektedir. 2004 yılında özel tüketim ve yatırım harcamaları ile kamu harcamaları ve ihracat artışından kaynaklanan ABD ekonomisindeki büyümenin, biraz yavaşlamakla birlikte önümüzdeki yıl da süreceği ve dünya ekonomisindeki büyümenin itici gücü olacağı tahmin edilmektedir.

Uzun yıllardır içinde bulunduğu durgunlukla mücadele eden Japon ekonomisinde 2003 yılında kaydedilen % 2,5'lik büyümenin, 2004 yılında 1,9 puanlık artışla % 4,4'e yükselmesi beklenmektedir. Bankacılık sektöründeki iyileşme, şirketlerin yeniden yapılandırılması, sabit sermaye yatırımları ve özel tüketim harcamalarındaki artış, işgücü piyasasındaki iyileşme, Japonya'nın en büyük ihraç pa-

zarları olan ABD, Çin ve Kore gibi Asya ülkelerindeki yüksek büyüme, Japon ekonomisinde yaşanan yüksek oranlı büyümenin belirleyicisi olmuştur.

Euro bölgesinde geçtiğimiz iki yıl içinde görülen yavaşlamanın yerini, değerlendirilen Euro'nun ekonomik büyüme üzerindeki baskısına rağmen 2004 yılında nispi bir canlanma almıştır. Bununla birlikte Bölgenin büyüme hızı ılımlı bir düzeyde seyretmiş, yeterince güç kazanamamıştır.

2002 ve 2003 yıllarında sırasıyla % 0,8 ve % 0,5 olan Euro bölgesi büyüme hızının, 2004 yılında % 2,2 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Dış talep ve dolayısıyla ihracat bölge ekonomisinin büyümesine katkı yaparken, Euro'nun değerlendirilme sürecinin devam etmesi, petrol fiyatlarındaki yükseliş ve zayıf iç talep nedeniyle tüketim harcamalarının düşük düzeylerde olması büyümeyi baskılayıcı unsurlar olarak öne çıkmıştır (Tablo 2).

Ülkeler itibariyle değerlendirildiğinde Bölgenin ekonomik büyümesinin oran ve kompozisyon olarak önemli farklılıklar gösterdiği anlaşılmaktadır. Bölgenin güçlü ekonomilerinden Almanya ve İtalya'nın büyüme hızı, Bölge ortalamasının altında gerçekleşirken, Fransa ve İspanya'nın büyüme hızı ise Bölge ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir.

2004 yılında İtalya % 1,4'lük, Almanya'da % 2'lik büyüme oranlarıyla Bölgenin büyüme hızı üzerinde aşağı yönlü baskı yaparken, % 2,6 oranında büyüyen Fransa ve İspanya Bölgenin ekonomik büyümesine olumlu katkı yapmışlardır.

Euro bölgesine dahil olmayan İngiltere bir çok Avrupa ülkesinden daha iyi performans göstermiştir ve daha iyi durumdadır. İngiltere'nin büyüme hızı, ekonomiyi destekleyen para ve maliye politikaları ve uygulanmakta olan yapısal reformların etkisiyle bir önceki yıla göre 1,2 puanlık artışla % 3,4'e yükselirken, Bölge ortalamasının da 1,2 puan üzerinde gerçekleşmiştir.

Euro bölgesinde ekonomik alanda sağlıklı ve sürdürülebilir bir büyüme sürecinin yakalanamaması istihdam üzerinde olumsuz etki yapmakta, işsizlik önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. 2001 yılından beri yükselmekte olan bölgedeki işsizlik oranı, 2004 yılında % 9'a ulaşmıştır. İşsizlik oranı İtalya'da % 8,3 ile Bölge ortalamasının altında kalırken, Fransa % 9,4, Almanya % 9,7 ve İspanya'da % 11,1 ile Bölge ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'ye İlişkin Temel Ekonomik Göstergeler

	2002	2003	2004
BÜYÜME (GSYİH) (%)			
Euro Alanı	0,8	0,5	2,2
Almanya	0,1	-0,1	2,0
Fransa	1,1	0,5	2,6
İtalya	0,4	0,3	1,4
İngiltere	1,8	2,2	3,4
İspanya	2,2	2,5	2,6
Türkiye (1)	7,9	5,8	8,9
İŞSİZLİK (%)			
Euro Alanı	8,5	8,9	9,0
Almanya	8,7	9,6	9,7
Fransa	8,9	9,4	9,4
İtalya	9,0	8,7	8,3
İngiltere	5,2	5,0	4,8
İspanya	11,4	11,3	11,1
Türkiye (1)	15,7	15,3	14,4
ENFLASYON (Tüketici Fiyatları) (%)			
Euro Alanı	2,3	2,1	2,1
Almanya	1,3	1,0	1,8
Fransa	1,9	2,2	2,4
İtalya	2,6	2,8	2,1
İngiltere	1,3	1,4	1,6
İspanya	3,9	3,0	2,8
Türkiye (1)	29,7	18,4	9,3
KAMU DENGESİ / GSYİH (%)			
Euro Alanı	-2,3	-2,8	-2,9
Almanya	-3,7	-3,8	-3,9
Fransa	-3,2	-4,1	-3,4
İtalya	-2,3	-2,4	-2,9
İngiltere	-1,7	-3,4	-3,0
İspanya	0,1	0,3	-0,7
Türkiye (1)	-12,6	-9,4	-5,8
KAMU BORÇ STOKU / GSYİH (%)			
Euro Alanı	76,6	77,4	78,3
Almanya	62,9	65,1	67,0
Fransa	68,7	71,2	74,0
İtalya	121,5	120,9	120,0
İngiltere	41,5	42,0	43,4
İspanya	61,3	59,4	58,4
Türkiye (1) (2)	93,6	83,4	77,4

Kaynak: IMF World Economic Outlook September 2004, OECD Economic Outlook December 2004

(1): Türkiye'ye ilişkin bilgiler DİE, DPT ve HM verilerinden derlenmiştir.

(2): Toplam Kamu Brüt Borç Stoku

Bölgede 2003 yılında % 2,1 olan enflasyon oranı, 2004 yılında başta petrol olmak üzere enerji fiyatlarının ve kamu fiyatlarının yüksekliği nedeniyle yine % 2,1 düzeyinde kalmıştır. Tüketici fiyatları enflasyonu Almanya'da bir önceki yıla göre ciddi bir artışla % 1'den % 1,8'e yükselirken, Fransa'da % 2,2'den % 2,4'e yükselmiş, İtalya'da % 2,8'den % 2,1'e, İspanya'da % 3'den % 2,8'e gerilemiştir. İngiltere'de ise % 1,4'den % 1,6'ya yükselmiştir.

Euro bölgesindeki en önemli sorunlardan biri üye ülkelerin kamu maliyelerindeki bozulmalardır. Euro alanında yer alan ülkelerin kamu maliyelerindeki bozulma eğilimi 2004 yılında devam etmiş, üye ülkelerin kamu açığının GSYİH'ya oranında artış olmuştur. Söz konusu oran Euro alanında % 2,9'a yükselirken, Almanya'da % 3,9'a, Fransa'da % 3,4'e ulaşmıştır.

Son üç yıldır artış kaydeden gelişmekte olan ülkelerin büyüme hızları 2004 yılında beklentilerin üzerinde gerçekleşmiştir. Bu grupta yer alan ülkelerin büyüme hızları bir önceki yıla göre 0,5 puanlık artışla % 6,6'ya ulaşırken, dünya ortalamasını da 1,6 puan aşmıştır.

Gelişmekte olan Asya ülkelerinin, 2004 yılına hakim olan global iyileşme, destekleyici makro ekonomik politikalar, bilgi teknolojisi sektöründeki canlanma, iç ve dış talepte yaşanan artış ve Çin ekonomisindeki güçlü büyüme performansının etkisiyle % 7,6 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

2003 yılında % 9,1 büyüyen Çin ekonomisi, 2004 yılında bölgedeki ve dünyadaki ekonomik canlanmaya öncülük etmeye devam etmiştir. Çin, hükümetin ekonomideki aşırı ısınma ve enflasyonist baskıların önüne geçmek için aldığı ekonomiyi soğutmaya yönelik tedbirlere rağmen yüksek büyüme hızını korumuştur. 2004 yılında Çin ekonomisinin büyüme hızının, ihracat, canlı iç talep ve sabit sermaye yatırımlarının etkisiyle % 9 olacağı öngörülmektedir.

Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland'ın oluşturduğu ASEAN ülkelerinin 2003 yılında % 5,1 olan büyüme hızlarının, 2004 yılında 0,4 puanlık artışla % 5,5 düzeyine ulaşması beklenmektedir.

Latin Amerika ekonomileri 2002 yılında yaşanan ekonomik durgunluğun ve küçülmenin ardından hızlı bir toparlanma sürecine girmişlerdir. Buna bağlı olarak 2003 yılında % 1,8'e yükselen ortalama büyüme oranlarının, 2004 yılında küresel canlanma, ürün fiyatlarındaki yükselme, iyileşen güven ortamı ve artan iç talebin etkisiyle hızlanarak % 4,6'ya çıkacağı tahmin edilmektedir.

Bölgenin önemli ekonomilerinden biri olan Brezilya'da 2003 yılında yaşanan küçülmenin tersine döneceği ve % 4 büyüme gerçekleşeceği beklenmektedir.

Rusya'nın da içinde bulunduğu geçiş süreci ülkelerinin büyüme hızlarının % 5'lik dünya ortalamasının çok üstüne çıkarak % 8'e ulaşacağı öngörülmektedir. Rusya'nın büyüme hızının 2004 yılında 2003 yılındaki % 7'lik seviyesinde kalacağı tahmin edilmektedir.

2003 yılında beklentileri aşarak % 5,1 büyüyen dünya ticaret hacminin, 2004 yılında da beklentilerin üzerinde bir büyüme sergileyerek % 8,8 oranında genişlemesi beklenmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Dünya Ticaret Hacmi

	(Değişim %)			
	2002	2003	2004 (1)	2005 (1)
Dünya Ticaret Hacmi (2)	3,3	5,1	8,8	7,2
(Mal ve Hizmet Ticareti)				
İhracat				
Gelişmiş Ülkeler	2,2	2,6	8,1	6,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	6,6	10,9	10,8	10,6
İthalat				
Gelişmiş Ülkeler	2,6	3,7	7,6	5,6
Gelişmekte Olan Ülkeler	6,0	11,1	12,8	11,9

Kaynak: IMF World Economic Outlook, September 2004

(1): Tahmin

(2): Dünya ihracatı ve ithalatındaki yıllık yüzde değişimin ortalaması

Gelişmiş ülkelerin ihracat hacimleri artışının % 2,6'dan % 8,1'e, ithalat hacimleri artışının % 3,7'den % 7,6'ya yükselmesi beklenmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin ihracat hacimleri artışının küçük bir daralmayla % 10,9'dan % 10,8'e düşeceği, ithalat hacimleri artışının ise % 11,1'den % 12,8'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

B. TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER

Türkiye'de 2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat aylarında yaşanan iki mali kriz sonrası 2001 yılı Mayıs ayında, Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı adı altında Uluslararası Para Fonu (IMF) destekli ekonomik program uygulamaya konulmuştur. Ancak bu programdan istenilen sonuçlar elde edilememiş ve bunun üzerine orta vadeli bir ekonomik program uygulamak için IMF'ye, 18 Ocak 2002 tarihinde niyet mektubu verilmiştir. 4 Şubat 2002 tarihinde IMF İcra Direktörleri Kurulu'nun niyet mektubunu onaylaması ile 3 yıllık bir dönemi kapsayan 18. stand-by düzenlemesi yürürlüğe girmiştir.

Programın düzenli gözden geçirmeler, ön koşullar, kantitatif performans kriterleri, gösterge niteliğindeki hedefler ve yapısal performans kriterleri vasıtasıyla izlenmesi kararlaştırılmıştır.

Gözden geçirmelerin Mart, Mayıs ve Temmuz 2002’de olmak üzere önce iki ayda bir, Ekim 2002’den itibaren ise her üç ayda bir gerçekleştirileceği bildirilmiştir. Ancak stand-by düzenlemesi kapsamında düzenli bir şekilde yapılması gereken gözden geçirmeler, öngörüldüğü şekilde gerçekleştirilememiş, tarihlerde kaymalar olmuştur.

Birinci gözden geçirme 15 Nisan 2002, ikinci gözden geçirme 28 Haziran 2002, üçüncü gözden geçirme 7 Ağustos 2002, dördüncü gözden geçirme 18 Nisan 2003, beşinci gözden geçirme 1 Ağustos 2003, altıncı gözden geçirme 18 Aralık 2003 tarihlerinde tamamlanmıştır.

IMF ile yürütülmekte olan stand-by düzenlemesinin gözden geçirme çalışmalarına 2004 yılında da devam edilmiştir. 2 Nisan 2004 tarihinde ekonomik program çerçevesinde makro ekonomik gelişmelerin değerlendirildiği ve geleceğe yönelik politikaların ifade edildiği niyet mektubu IMF’ye iletilmiş, yedinci gözden geçirmenin tamamlanması talep edilmiştir. 16 Nisan 2004 tarihinde IMF İcra Direktörleri Kurulu tarafından görüşülerek tamamlanmıştır. Bu çerçevede yaklaşık 500 milyon dolar (340,2 milyon SDR) tutarındaki kredi dilimi serbest bırakılmıştır.

Sekizinci gözden geçirme çalışmalarında makro ekonomik gelişmeler, kamu maliyesi ve para politikası ile yapısal reform alanında kaydedilen ilerlemelerin yanı sıra 2005 ve sonrası döneme ilişkin Türkiye ve IMF ilişkileri konusu ele alınmıştır. Makro ekonomik gelişmeler, kamu maliyesi ve para politikası ile yapısal reform alanında kaydedilen ilerlemelerin değerlendirildiği niyet mektubu 15 Temmuz 2004 tarihinde IMF’ye iletilerek sekizinci gözden geçirmenin tamamlanması istenmiştir. 30 Temmuz 2004 tarihinde IMF İcra Direktörleri Kurulu’nda görüşülerek tamamlanmış ve yaklaşık 660 milyon dolar (453,6 milyon SDR) tutarında kredi dilimi serbest bırakılmıştır.

Stand-by düzenlemesinin yedinci ve sekizinci gözden geçirmeleri sonrası 2004 yılında IMF’den toplam yaklaşık 1,2 milyar dolar (793,8 milyon SDR) kredi kullanılmıştır.

2004 yılının ikinci yarısında 2005-2007 dönemini kapsayan orta vadeli ekonomik programın makro ekonomik çerçevesi ve yapısal reform konularında çalışmalara devam edilmiş, orta vadeli ekonomik programı temel alacak yeni stand-by düzenlemesi konusunda IMF ile görüşmeler yapılmıştır. Yeni ekonomik program çalışmalarına dayanarak hazırlanan 2004 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı Avrupa Birliği'ne verilmiş ve Aralık ayı başında kamuoyuna açıklanmıştır.

2004 yılı Aralık ayı ortasında, IMF ile 18. stand-by çerçevesinde yürütülmekte olan orta vadeli ekonomik programın üzerine kurgulanacak yeni bir stand-by düzenlemesine ilişkin çalışmalar tamamlanmıştır. Ayrıca niyet mektubunun taslağı üzerinde de genel hatlarıyla mutabakata varılmıştır.

Yeni programla; güçlü ekonomik büyümenin sürdürülebilir kılınması, tek haneli düşük enflasyonun kalıcılığının sağlanması ve faizlerdeki inişin sürdürülmesi, net kamu borcunun milli gelire oranının azaltılmasına devam edilmesi ve program sonunda bütçe açığının hemen hemen ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Merkez Bankası'nın 2006 yılı başında enflasyon hedeflemesi sistemine geçeceği, sıkı maliye politikası ve yüksek faiz dışı fazla uygulamasının sürdürüleceği belirtilerek, üç yıllık dönemde milli gelirden yıllık % 5 büyüme sağlanması, üç yıl sonunda enflasyonun % 4'e ve net kamu borç stokunun milli gelire oranının % 60'ın altına düşürülmesi amaçlanmıştır. Yapısal reform programında da, sosyal güvenlik, finansal sektör ve vergi idaresi ile vergi politikası reformları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Stand-by düzenlemesi kapsamında Türkiye'ye ilk beş dilimi 2005, dört dilimi 2006, üç dilimi 2007 yıllarında olmak üzere oniki eşit dilimde kullanılacak 10 milyar dolar finansman sağlanması öngörülmüştür. Ayrıca Türkiye'nin 2006 yılında IMF'ye yapacağı 11 milyar dolarlık ana para geri ödemesinin 3,7 milyar dolarlık kısmının 2007 yılına kaydırılacağı belirtilmiştir.

3 Şubat 2005 tarihinde sona eren 18. stand-by düzenlemesinin yerini alacak yeni stand-by düzenlemesi talebinin IMF İcra Direktörleri Kurulu'nda görüşülüp tamamlanması için, finansal hizmetler, sosyal güvenlik ve vergi idaresine ilişkin temel hukuki düzenlemelerde ilerleme sağlanması gerekmektedir.

2002 yılı başından beri uygulanmakta olan ekonomik program çerçevesinde enflasyonla mücadelede elde edilen başarının bir sonucu olarak, ulusal paramızdan

altı sıfır atılmasına ilişkin yasal düzenleme 2004 yılı Ocak ayı sonunda gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti para birimi 2005 yılı başından itibaren geçerli olmak üzere Yeni Türk Lirası ve alt birimi Yeni Kuruş olarak belirlenmiştir. İlgili tüm kurum ve kuruluşlar tarafından 2004 yılı içinde Yeni Türk Lirası'na geçiş çalışmaları yapılmıştır. 2005 yılı başında da altı sıfır atma işlemi gerçekleştirilmiş ve Yeni Türk Lirası tedavüle girmiştir.

2001 yılında tarihinin en büyük küçülmelerinden birini yaşayan Türkiye ekonomisi, uygulamaya konulan makro ekonomik politikalarla 2002 yılı başından itibaren toparlanma ve büyüme sürecine girmiştir. 2002 ve 2003 yıllarında hedeflenen daha iyi bir performans göstererek sırasıyla % 7,9 ve % 5,9 büyümüştür.

2004 yılında ekonomideki büyümeyi devam ettirmek, son iki yılda önemli oranlarda düşen enflasyonu daha aşağıya çekmek, parasal ve mali disipline devam ederek faiz dışı fazla hedefini tutturmak, kamu borçlarının sürdürülebilirliğini korumak ve borç stokunu azaltmak temel makro ekonomik hedefler olarak öne çıkmıştır.

Ekonomide % 5'lik büyüme sağlanması hedeflenmiştir. Yıl sonunda GSMH büyüme hızı hedefin iki katına yaklaşarak % 9,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece üç yıl üst üste hedeflerin üzerinde büyüme yaşanırken aynı zamanda 1966 yılındaki % 12'lik büyümenin ardından en yüksek büyüme hızına ulaşılmıştır.

2004 yılında büyümede başta özel sektör yatırım harcamaları ile özel tüketim harcamaları olmak üzere, ekonomik istikrar ve bekleyişlerdeki iyileşmenin devam etmesi, turizm sektöründeki canlılık, stok artışları, ihracattaki artışı karşılamak için yapılan üretim, tarım, sanayi, inşaat, ticaret, ulaştırma ve haberleşme, serbest meslek ve hizmetler sektörlerinde meydana gelen büyüme, ithalat vergisindeki artış belirleyici olmuştur.

2003 yılının ikinci üç aylık döneminden itibaren küçülen tarım sektörü, 2004 yılı başında büyüme sürecine girmiştir. Üçüncü üç aylık dönemde bir miktar küçülme yaşanmakla birlikte tarım sektörü 2004 yılı genelinde bütün alt sektörlerindeki üretim artışına bağlı olarak % 2 büyümüştür.

Sanayi sektöründe başta imalat sanayi olmak üzere enerji, madencilik ve taş ocakçılığı sektöründeki üretim artışına bağlı olarak % 9,4 büyüme gerçekleşmiştir. Hizmetler sektörü inşaat, ticaret, ulaştırma ve haberleşme, serbest meslek

ve hizmetler sektörlerindeki katma değer artışlarına bağlı olarak % 8,4 büyümüş-tür. İthalatta meydana gelen artışın etkisiyle ithalat işlemlerinden alınan vergiler % 26,2 artmıştır.

2004 yılında sıkı maliye politikası uygulamasına devam edilmesi nedeniyle kamu tüketim harcamaları artışı % 0,5 düzeyinde kalırken, GSYİH'nın en önemli bileşe-ni olan özel tüketim harcamaları iç talepteki canlılığın etkisiyle % 10,1 artış gös-termiştir. Böylece toplam tüketim harcamalarında % 9 artış olmuştur.

Kamu sektörü yatırım harcamaları % 4,7 küçülürken, makine-teçhizat yatırımla-rında % 60,3, bina inşaatında % 15,3 olmak üzere özel sektör yatırım harcamա-ları % 45,5 artmış, böylece toplam yatırım harcamalarında % 32,4 artış meydana gelmiştir.

Kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla, 2004 yılında ekonomide meydana gelen büyü-menin yanı sıra Türk Lirası'nın dolar karşısında değer kazanmasının da etkisiyle % 23,3 artarak 4.172 dolara yükselmiştir. 1987 yılı fiyatlarıyla ise kişi başına GSMH % 8,2'lik artışla 1.885 bin TL olurken, Satınalma Gücü Paritesine göre de kişi ba-şına reel GSYİH, bir önceki yıla göre % 10,8 artarak 7.687 dolar olmuştur.

Üretimde meydana gelen artış, kapasite kullanım oranlarını olumlu yönde etki-lemiştir. 2003 yılında % 78,3 olan toplam imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2004 yılında 2,9 puanlık artışla % 81,2'ye yükselmiştir. Kapasite kullanım oranı kamu kesiminde 1,7 puan artarak % 85,5'e, özel kesimde 3,5 puan artarak % 79,4'e yükselmiştir.

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımları % 3,1, özel sektör sabit sermaye yatırımla-rı da % 41,5 artmıştır. Böylece toplam sabit sermaye yatırımlarında % 29,3 ar-tış olmuştur.

Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde tarım, imalat ve ulaştırma-haberleş-me sektörlerinin payı artarken, madencilik, enerji, turizm, konut, eğitim ve sağ-lık sektörlerinin payı azalmıştır. Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde tarım, madencilik, imalat, ulaştırma-haberleşme, konut ve sağlık sektörlerinin payı artarken, enerji, turizm, eğitim sektörlerinin payı ise azalmıştır.

2004 yılında yaşanan yüksek büyüme, 2001 yılından bu yana küçülen inşaat sektörüne de yansımış ve bu sektörde % 4,6 büyüme kaydedilmiştir. Belediyeler

tarafından yapı ruhsatı verilen toplam inşaat alanı % 47,4 artarken, yapı kullanma izin belgesi verilen inşaat alanı % 2,4 küçülmüştür.

Teşvik belgesine bağlanan yatırımların tutarı, 2003 yılına göre nominal olarak % 17,8, reel olarak % 26 küçülmüştür. 2004 yılında verilen 21,5 katrilyon TL'lik yatırım teşvik belgesi ile 167.640 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır.

2004 yılında teşvik belgesine bağlanan yatırımlar içinde % 62,1'lik pay ile imalat sanayi sektörü ilk sırada yer alırken, hizmetler sektörünün payı % 28,6, enerji sektörünün payı % 4,8, madencilik sektörünün payı % 2,8 ve tarım sektörünün payı % 1,7 olmuştur. 2003 yılına göre tarım, madencilik, imalat sanayi ve enerji sektörlerinin payı artarken, hizmetler sektörünün payı azalmıştır.

Teşvik belgesine bağlanan yatırımların % 54,9'luk kısmını komple yeni yatırımlar oluştururken, onu % 30,4 ile tevsi yatırımları, % 4,9 ile yenileme yatırımları ve % 4,4 ile tamamlama yatırımları izlemiştir. 2003 yılına göre komple yeni yatırım, tamamlama, modernizasyon, entegrasyon, finansal kiralama ve ürün çeşitlendirme yatırımlarına verilen teşvik belgeleri tutarında düşüş olurken, diğer yatırımlara verilen teşvik belgelerinin tutarlarında artış olmuş, çevre koruma kapsamında teşvik belgesi verilmemiştir.

2002 yılı başında uygulamaya konulan istikrar programı ile TEFE ve TÜFE enflasyonunun üç yıl içinde % 12 düzeyine indirilmesi hedeflenmiştir. Uygulanan para politikası, maliye politikası ve yapısal reformların etkisiyle 2002 ve 2003 yıllarında enflasyonla mücadelede istenilenden daha yüksek başarı elde edilmiş, enflasyon oranları hedeflenen düzeylerin de altında gerçekleşmiştir. İstikrar programı çerçevesinde 2004 yılında TEFE ve TÜFE enflasyonunun % 12 olması öngörülmüştür.

2002 yılında enflasyonda başlayan düşme, 2003 yılının ardından 2004 yılında da devam etmiştir. Yıllık bazda fiyat artışları TEFE'de Şubat ayında % 9,1 ile 1970 yılından bu yana, TÜFE'de ise Mayıs ayında % 8,9 ile 1983 yılından bu yana ilk kez tek haneli seviyeye inmiştir.

Yıl içinde para ve maliye politikalarının kararlılıkla uygulanmaya devam edilmesi, gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, fiyat istikrarının gerçekleşeceğine ilişkin artan güven ortamı, iç talepte fiyatları zorlayacak bir baskı oluşmaması, verimlilik ve yatırımlarda meydana gelen artışların ekonominin üretim düzeyini yükselt-

mesi, izlenmekte olan dalgalı döviz kuruna bağlı olarak kur geçişkenliğinin azalması, Türk Lirası'nın istikrar kazanması, enerji fiyatları ve birim ücretler gibi maliyet koşullarındaki olumlu gelişme, fiyatlama politikasının hedeflenen enflasyona göre belirlenmesi ve bazı sektör ve tüketim grubu fiyat artışlarının önemli miktarda gerilemesi enflasyonun düşürülmesine olumlu katkı sağlamıştır.

Toptan eşya fiyatları endeksi artış hızı bir önceki yıla göre 0,1 puanlık düşüşle % 13,8'e gerilemekle birlikte, yılbaşında öngörülen % 12'lik hedefin 1,8 puan üstünde gerçekleşmiştir. Oniki aylık ortalamalara göre de 2003 yılında % 25,6 olan TEFİ artış hızı, 2004 yılında 14,5 puanlık düşüşle % 11,1'e gerilemiştir.

Oniki aylık ortalamalara göre sektörler itibariyle en yüksek fiyat artış hızı % 13,6 ile tarım sektöründe olurken, onu % 11 ile imalat sanayi sektörü, % 10 ile madencilik sektöründeki fiyat artışları takip etmiş, enerji sektörü fiyatlarında ise % 1'lik düşüş gerçekleşmiştir. Çekirdek enflasyon olarak tanımlanan özel sektör imalat sanayi fiyat artış hızı % 9,7 olmuştur.

2004 yılında toptan eşya fiyatlarında meydana gelen artışlar tüketici fiyatlarına tam olarak yansımamıştır. 2003 yılında % 18,4 olan oniki aylık tüketici fiyatları artış hızı, 2004 yılında 9,1 puan düşerek % 9,3'e gerilerken, öngörülen % 12'lik hedefin de 2,7 puan altında kalmıştır. Oniki aylık ortalamalara göre ise 2003 yılında % 25,3 olan TÜFE artış hızı 2004 yılında 14,7 puanlık düşüşle % 10,6'ya gerilemiştir.

2004 yılında genel olarak, mal grubunda yıllık fiyat artış hızı genel TÜFE enflasyonunun altında kalırken, hizmet grubunda ise fiyatlardaki katılık nedeniyle yıllık fiyat artış hızı TÜFE enflasyonunun ve yıllık hedefin üstünde artış göstermiştir.

Oniki aylık ortalamalara göre ana harcama grupları itibariyle gıda, içki ve tütün, giyim ve ayakkabı, ev eşyası, sağlık, ulaştırma, kültür ve eğlence alt sektörlerindeki fiyat artışları TÜFE genel endeks artış hızının altında kalmıştır. Konut, eğitim, lokanta, pastane ve otel harcamalarındaki fiyat artışları ise TÜFE genel endeks artış hızının üzerinde gerçekleşmiştir. En yüksek oranlı fiyat artışı % 19,6 ile lokanta, pastane ve otel harcamalarında olurken onu, % 18,6 ile eğitim ve % 15,3 ile konut harcamalarındaki artışlar izlemiştir. En düşük oranlı fiyat artışları da sırasıyla % 2,1 ile ev eşyası, % 3,9 ile giyim ve ayakkabı ile kültür ve eğlence harcamalarında meydana gelmiştir.

2004 yılı başında yıl içinde uygulanacak para politikası stratejisi açıklanmıştır. Para politikası uygulamasında; 2004 yılında da 2002 yılı başından beri sürdürülmekte olan dalgalı kur rejimi çerçevesinde, gelecek dönem enflasyonuna odaklanan örtük enflasyon hedeflemesi stratejisine devam edileceği bildirilmiştir. Bu çerçevede parasal büyüklüklere de dikkat edileceği, ancak önceliğin gerçekleşecek olan enflasyonun hedeflenen düzeye yakınsaması olacağı ifade edilmiştir. Kısa vadeli faiz oranları temel para politikası aracı olmaya devam ederken, para tabanına ek çapa işlevi yüklenmiştir.

Uluslararası Para Fonu'na stand-by anlaşmasının 6. gözden geçirmesine ilişkin olarak 31 Ekim 2003 tarihinde verilen niyet mektubunda, 2004 yılı için para tabanı ve net uluslararası rezervler için performans kriteri, net iç varlıklar için ise gösterge niteliğinde hedefler belirlenmiştir. Para tabanına ilişkin talepte bir değişiklik olduğuna dair güçlü kanıtlar bulunduğu takdirde program hedeflerinin bu doğrultuda değiştirileceği vurgulanmıştır.

Özellikle enflasyonist beklentilerdeki iyileşme, enflasyon ve faiz oranlarındaki hızlı düşüş, döviz kurlarındaki istikrar ve banka mevduatlarındaki artışa bağlı olarak para talebinde öngörülenin üstünde artış meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak da Mart ve Nisan aylarında para tabanı gerçekleştirmeleri hedeflenen düzeyin üzerinde kalmıştır. Merkez Bankası bu gelişmelere bağlı olarak 31 Ekim 2003 tarihli niyet mektubunda vurgulandığı üzere, 2 Nisan 2004 ve 15 Temmuz 2004 tarihli niyet mektuplarında para tabanı ve net iç varlıklar hedeflerini iki kez yükseltmiştir.

Hedeflerde yapılan değişikliklerin ardından, yürütülmekte olan ekonomik program çerçevesinde Merkez Bankası tarafından yakından takip edilmekte olan parasal performans kriteri ve gösterge niteliğindeki hedeflere 31 Aralık 2004 tarihi itibarıyla ulaşılmıştır. Aralık ayı son beş iş günü para tabanı ortalaması 19.190 trilyon TL olarak gerçekleşerek performans kriteri niteliğindeki 20.900 trilyon TL'lik üst sınırın altında, net uluslararası rezervler 229 milyon dolar olarak gerçekleşerek performans kriteri niteliğindeki -2.000 milyon dolarlık alt sınırın üzerinde, Aralık ayı son beş iş günü net iç varlıklar ortalaması 30.121 trilyon TL olarak gerçekleşerek gösterge niteliğindeki 35.000 trilyon TL'lik üst sınırın altında kalmıştır.

Kısa vadeli faiz oranları 2004 yılında da enflasyonla mücadelede Merkez Bankası'nın para politikası uygulamalarında temel araç olmaya devam etmiştir. Uygulanan ekonomik program çerçevesinde Merkez Bankası kısa vadeli faiz oranları-

nı, 2004 yılı içinde 5 Şubat, 17 Mart, 8 Eylül ve 20 Aralık tarihlerinde olmak üzere 4 defa indirmiştir. Bu indirimler sonucu 2003 yılı sonunda % 26 olan gecelik borçlanma faiz oranı ile % 31 olan borç verme faiz oranı, sırasıyla % 18 ve % 22'ye düşürülmüştür.

Bütün bu gelişmelerin sonucunda, 2004 yılı sonunda dolaşımdaki para % 22,9, dar tanımlı para arzı M1 % 36,7, geniş tanımlı para arzı M2 % 35,1, M2Y para arzı % 23,7, M3 para arzı % 34,7 artmıştır. Reel olarak dolaşımdaki para % 8, M1 % 20,1, M2 % 18,7, M2Y % 8,7, M3 % 18,4 artmıştır.

Bankalardaki Türk Lirası cinsinden toplam mevduat % 36,4, döviz tevdiat hesapları % 10,4 artmıştır. Reel olarak Türk Lirası cinsinden mevduatlar % 19,9 artarken, döviz tevdiat hesapları % 3 azalmıştır. Kredi stoku nominal olarak % 58,9, reel olarak da % 39,6 artmıştır.

Bankacılık sektöründe 2003 yılında 50 banka faaliyet gösterirken, bu sayı 2004 yılında ticari banka ve mevduat kabul etmeyen banka sayısındaki azalmaya bağlı olarak 48'e gerilemiştir. Banka sayısındaki azalmaya karşın, bankaların şube sayısında artış olmuştur. Sektördeki toplam şube sayısı 140 adet artarak 6.106'ya yükselmiş, buna paralel olarak 2003 yılında 123.249 kişi olan bankacılık sisteminde çalışan sayısı, 2004 yılında 3.914 kişi artarak 127.163 kişi olmuştur.

2004 yılı sonu itibarıyla 217 adet büyük ölçekli, 110 adet küçük ölçekli olmak üzere toplam 327 firma Finansal Yeniden Yapılandırma Programı kapsamına alınmıştır. Kapsama alınan firmalardan 101'i küçük ölçekli, 205'i büyük ölçekli olmak üzere 306 tanesi ile yeniden yapılandırma anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalarla 646,9 milyon doları küçük firmalara, 5.062,3 milyon doları büyük firmalara ait olmak üzere toplam 5.709,2 milyon dolarlık kredi borcu yeniden yapılandırılmıştır.

2004 yılında maliye politikasında öncelik, kamu kesimi harcamaları kontrol altında tutularak hedeflenen faiz dışı kamu fazlasına ulaşmaya ve hedeflenen enflasyonla uyumlu gelirler politikası uygulamasına verilmiştir. Maliye politikası, kamu borç stokunu azaltmak ve sürdürülebilir seviyede tutmak için GSMH'nın % 6,5'i oranında kamu sektörü faiz dışı fazlası verecek şekilde oluşturulmuştur. Bu hedefi tutturabilmek için gelir artırıcı ve harcama kısıcı önlemler alınmış ve yıl içinde bazı ilave tedbirler uygulamaya konulmuştur. Yıl sonunda kamu gelirleri artış hızı, kamu harcamaları artış hızından yüksek oranda gerçekleşmiştir.

Kamu harcamalarında verimliliğin, etkinliğin ve denetimin artırılması, mali saydamlığın ve hesap verilebilirliğinin sağlanması, bütçenin daha şeffaf, etkin, fonksiyonel ve uluslararası standartlara uygun olması amacıyla, 2004 yılı başında genel ve katma bütçeli kuruluşlarda program bütçe kod sisteminden analitik bütçe kod sistemine geçilmiştir. Bütçe gelir ve giderlerinin izlenme şekli değiştirilmiştir.

2004 yılında konsolide bütçe harcamalarının 150.508 trilyon TL, konsolide bütçe gelirlerinin 104.109 trilyon TL olması öngörülmüştür. Bunun sonucunda bütçe dengesinin 46.399 trilyon TL açık vermesi, faiz dışı dengenin ise 19.651 trilyon TL olması hedeflenmiştir. Ancak daha sonra yıl sonu için öngörülen bütçe harcamaları 149.945 trilyon TL, konsolide bütçe açığı 45.836 trilyon TL, faiz dışı denge 20.214 trilyon TL olarak revize edilmiştir. Konsolide bütçe gelir hedeflerinde bir değişiklik yapılmayarak 104.109 trilyon TL'lik ilk hedef korunmuştur.

Yıl sonunda konsolide bütçe gelirleri % 9,6'lık artışla 109.887 trilyon TL'ye yükselirken, konsolide bütçe harcamaları % 0,2'lik düşüşle 140.200 trilyon TL'ye gerilemiştir. Böylece harcamalar revize hedefin 9.745 trilyon TL altında, gelirler ise hedefin 5.778 trilyon TL üstünde gerçekleşerek konsolide bütçe uygulamalarının olumlu bir performans sağlanmıştır.

Faiz oranlarındaki düşüşe bağlı olarak, faiz ödemelerinin hedefin altında gerçekleşmesi, bütçe açığı üzerinde olumlu bir etki yapmıştır. 2003 yılında 40.205 trilyon TL olan konsolide bütçe açığı, 2004 yılında % 24,6'lık düşüşle 30.313 trilyon TL'ye gerilerken, revize hedefin 15.523 trilyon TL altında gerçekleşmiştir. 2003 yılında 18.405 trilyon TL olan faiz dışı denge, 2004 yılında % 42,2'lik artışla 26.175 trilyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

Kamu kesimi borçlanma gereği 2003 yılına göre % 26,2 azalarak 33,7 katrilyon TL'den 24,8 katrilyon TL'ye düşmüştür. 2003 yılında 24,9 katrilyon TL olan bütçe faiz ödemeleri hariç kamu kesimi finansman fazlası, 2004 yılında 31,6 katrilyon TL olmuştur. Bir önceki yıla göre kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranı 3,6 puan azalarak % 5,8, faiz dışı kamu fazlasının GSMH'ya oranı 0,4 puan artarak % 7,4 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Uluslararası Para Fonu ile yürütülmekte olan stand-by anlaşmasının 6. gözden geçirmesine ilişkin 31 Ekim 2003 tarihli niyet mektubunda 2004 yılında özelleştirmeden 3 milyar dolar tutarında nakit gelir elde edilmesi öngörülmüştür. 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık 2004 tarihleri itibarıyla gösterge niteli-

ğinde hedefler belirlenmiştir. Ancak yıl sonu itibarıyla belirlenen hedefe ulaşılamamıştır. Buna rağmen 2004 yılı özelleştirme uygulamaları bakımından 2003 yılına göre daha başarılı bir yıl olmuş, 1.761,6 trilyon TL (1.267 milyon dolar) özelleştirme geliri elde edilmiştir.

Uygulanmakta olan istikrar programı çerçevesinde borç stokunu sürdürülebilir seviyeye çekmeye yönelik uygulamalara 2004 yılında da devam edilmiştir. Bu kapsamda kamu borç yönetiminin sıkı maliye politikasıyla desteklenmesine devam edilmiş ve finansman ihtiyacının uzun vadede mümkün olan en düşük maliyetle karşılanması hedeflenmiştir.

Siyasi istikrarın devam etmesi, uygulanmakta olan ekonomik programa duyulan güvenin artması, enflasyon oranlarındaki düşüş, borçlanma faiz oranlarında görülen iyileşme, borçlanma vadelerinin uzaması, döviz kurlarının düşük düzeyde seyretmesi iç borcu olumlu yönde etkilemiştir.

2003 yılında % 29,7 olan iç borç stoku artış oranı 2004 yılında % 15,5'e gerilemiştir. Toplam iç borç stoku 30.096,2 trilyon TL'lik artışla 224.482,9 trilyon TL olmuştur. Bunun 194.210,7 trilyon TL'si (% 86,5) tahvil, 30.272,2 trilyon TL'si (% 13,5) bonolardan oluşmuştur.

İç borçlanmanın maliyeti ve vade yapısında 2004 yılında iyileşme devam etmiştir. Ortalama bileşik iç borç faiz oranı 19,3 puan azalarak % 45'den % 25,7'ye gerilerken, borçlanmanın ortalama vadesi 70 gün uzayarak 302 günden 372 güne yükselmiştir.

Toplam iç borç stoku içinde nakit iç borç stokunun payı % 67,1'den % 73,8'e yükselmiş, nakit dışı iç borç stokunun payı % 32,9'dan % 26,2'ye düşmüştür.

2003 yılında borç stokunun yapısında görülen iyileşme 2004 yılında devam etmiştir. İç borç stoku içerisinde sabit getirili ve döviz cinsi senetlerden oluşan kısmın payı artarken, değişken faizli ve döviz endeksli borçlanma araçlarının payı azalmıştır. 2003 yılında iç borç stokunun % 35,3'ü sabit faizli, % 42,8'i değişken faizli, % 12,7'si döviz cinsinden ve % 9,2'si döviz endeksli senetlerden oluşurken, 2004 yılında % 42,3'ü sabit faizli, % 40,1'i değişken faizli, % 13,4'ü döviz cinsinden ve % 4,2'si döviz endeksli senetlerden oluşmuştur. İç borç stokunun döviz ve faiz riski azalmıştır.

Türk Lirası'nda meydana gelen reel değer artışı ihracatı olumsuz yönde etkilerken, dünya ekonomisi ve dünya ticaret hacmindeki genişleme, üretimde kaydedilen canlanma, enerji ve işgücü maliyetlerinin düşük oluşu ve verimlilikte gözlenen artışa bağlı olarak birim maliyetlerde meydana gelen iyileşme, finansman maliyetlerindeki gerileme, Türk Lirası'nda meydana gelen reel değer artışının ithal girdi maliyetlerinde meydana getirdiği düşüş, euro/dolar paritesinin euro lehine gelişmesiyle euro cinsinden ihracatın dolar cinsinden değerinin artması ve ihracat fiyatlarındaki artış ihracat geliri üzerinde olumlu etki yapmıştır. İhracat bir önceki yıla göre % 33,5 artarak 63.074,8 milyon dolara ulaşmıştır.

Ekonomik büyüme, Türk Lirası'ndaki reel değer artışı, tüketim, sanayi üretimi, yatırım harcamalarındaki artış ve ithalat fiyatlarındaki artışın etkisiyle ithalat % 40,4'lük artışla 97.361,5 milyon dolara yükselmiştir.

İthalattaki artışın ihracattan yüksek olması dış ticaret açığını yükseltmiş ve dış ticaret açığı % 55,2 artarak 22.086,9 milyon dolardan 34.286,7 milyon dolara çıkmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı % 68,1'den % 64,8'e gerilerken, dış ticaret hacmi % 37,6 artarak 116.592,5 milyon dolardan 160.436,3 milyon dolara yükselmiştir.

2 Ocak 2004 tarihinde açıklanan kur politikasında, Şubat 2001 krizi sonrasında uygulamaya konulan dalgalı kur rejimine 2004 yılında da devam edileceği ve kurların piyasa koşullarına göre oluşacağı belirtilmiştir. Merkez Bankası'nın sınırlı kalmak kaydıyla, kurlarda her iki yönde aşırı dalgalanma görüldüğünde alış ya da satış yönünde müdahalede bulunabileceği bildirilmiştir. Bunun yanında ödemeler dengesindeki ve ters dolarizasyon sürecindeki gelişmelerin uygun olması halinde, döviz rezervlerini şeffaf, piyasa katılımcıları ile görüşülerek oluşturulan mekanizmalara dayanan ve önceden duyurulan döviz alım ihaleleri yoluyla güçlendirmeye devam edeceği, bunu yaparken de aşırı bir tavır içinde olmayacağı ifade edilmiştir. Ters bir durum oluştuğunda ise, dönem sonunu beklemeden, kısa yada uzun süreli olarak önceden kamuoyuna duyurmak suretiyle döviz alım ihalelerine ara verilebileceği belirtilmiştir.

Yıl içinde uygulamalar bu kapsamda yürütülmüştür. Merkez Bankası 23 Ekim 2003 tarihinde ara verdiği günlük döviz alım ihalelerine döviz arz fazlasındaki artış nedeniyle 23 Ocak 2004 tarihinde yeniden başlamıştır. Döviz arz fazlasında ortaya çıkan azalma üzerine 27 Nisan 2004 tarihinde döviz alım ihalelerine ara

vermiş, 22 Aralık 2004 tarihinde ise tekrar başlamıştır. 2004 yılında döviz alımı ihaleleri yoluyla 4.105 milyon dolar döviz alımı gerçekleştirmiştir.

Ayrıca döviz kurlarında meydana gelen aşırı oynaklık nedeniyle 16 Şubat 2004 tarihinde döviz piyasasına doğrudan alım müdahalesinde bulunmuş ve piyasada oluşan döviz arz fazlasını sterilize etmek amacıyla 1.283 milyon dolar tutarında alım yapmıştır. 11 Mayıs 2004 tarihinde ise bankaların döviz aktiflerinin fiyatlarındaki oynaklık ve ters para ikamesi sürecinin neden olduğu döviz likiditesindeki daralmanın da etkisiyle döviz piyasasında gözlenen aşırı oynaklık üzerine çok düşük miktarda satım yönünde müdahale etmiştir. Böylece Merkez Bankası 2004 yılı içinde döviz alım ihalesi ve doğrudan döviz alımları yoluyla piyasadan 5.388 milyon dolar çekmiştir.

2004 yılında Türk Lirası diğer ulusal paralar karşısında değer kazanmaya devam etmiştir.

2003 yılında 8.037 milyon dolar olan cari işlemler açığı, 2004 yılında % 91,7 artarak 15.410 milyon dolara yükselmiştir. Cari işlemler açığındaki bu olumsuz gelişme, hizmetler dengesindeki iyileşmeye rağmen büyük ölçüde dış ticaret açığındaki yüksek artıştan kaynaklanmıştır.

Turist sayısında meydana gelen artışa bağlı olarak turizm gelirleri % 20,3'lük artışla 15.888 milyon dolara yükselmiştir. Faiz gelirleri % 9,9 artarak 697 milyon dolara yükselmiştir. Turizm giderleri % 19,5'lik artışla 2.524 milyon dolara yükselirken, faiz giderleri % 5,2'lik düşüşle 4.348 milyon dolara gerilemiştir. İşçi gelirleri 2003 yılına göre % 10,3 artarak 804 milyon dolara yükselmiştir.

2003 yılında 7.091 milyon dolar olan net sermaye girişi, 2004 yılında 16.965 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Doğrudan yatırımlarda (net) 1.709 milyon dolar, portföy yatırımlarında (net) 8.023 milyon dolar, diğer yatırımlarda (net) 7.233 milyon dolar giriş olmuştur.

Yabancı sermaye girişi 2004 yılında % 94,1'lik artışla 1.060 milyon dolara yükselirken, 100 milyon dolarlık yabancı sermaye çıkışı olmuştur. Böylece, 960 milyon dolarlık net sermaye, 265 milyon dolarlık net diğer sermaye ve 1.343 milyon dolarlık net gayrimenkul satışı ile birlikte 2004 yılında toplam 2.568 milyon dolar doğrudan yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir.

2003 yılında 145.350 milyon dolar olan dış borç stoku, 2004 yılında % 11,3'lük artışla 161.748 milyon dolara yükselmiştir. 2003 yılına göre orta-uzun vadeli dış borçlar % 6,1, kısa vadeli dış borçlar % 38,7 artmıştır. Toplam dış borçların 129.838 milyon doları orta-uzun vadeli borçlar, 31.910 milyon doları kısa vadeli dış borçlardan oluşmuştur. Toplam dış borç stoku içinde orta-uzun vadeli borçların payı % 84,2'den % 80,3'e gerilerken, kısa vadeli borçların payı % 15,8'den % 19,7'ye yükselmiştir.

2003 yılında 23.640 bin olan işgücü 2004 yılında % 2,7'lik artışla 24.289 bine yükselmiştir. Ekonomide yaşanan olumlu gelişmelere bağlı olarak istihdam % 3'lük artışla 21.147 binden 21.791 bine yükselmiştir. İstihdamda kaydedilen artış, işgücünde de artış olması nedeniyle çalışma hayatında arzulanan ölçüde iyileşme sağlamamıştır. İşsiz sayısı % 0,2'lik artışla 2.493 binden 2.498 bine yükselmiştir. 2003 yılında % 10,5 olan işsizlik oranı, 2004 yılında % 10,3'e düşerken, eksik istihdam oranı % 4,8'den % 4,1'e gerilemiş, böylece işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl işgücü oranı 0,9 puanlık düşüşle % 14,4 olmuştur.

2004 yılında çalışanların 7.400 bini tarım sektöründe, 3.988 bini sanayi sektöründe, 10.403 bini hizmetler sektöründe istihdam edilirken, toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı % 34, sanayi sektörünün payı % 18,3, hizmetler sektörünün payı % 47,7 olmuştur.

II. RAKAMLARLA TÜRKİYE EKONOMİSİ

A. BÜYÜME

I. Gayri Safi Milli Hasıla

Türkiye ekonomisi 2000 ve 2001 yıllarında üç ay arayla yaşanan son iki kriz sonrası 2001 yılında savaş yılları hariç tarihinin en büyük küçülmesini yaşamıştır. Uygulamaya konulan yeni makro ekonomik politikalarla 2002 yılı başından itibaren toparlanma ve büyüme sürecine girmiştir. 2002 ve 2003 yıllarında tahminlerin üzerine çıkarak sırasıyla % 7,9 ve % 5,9 büyümüştür.

Uygulanmakta olan programla 2004 yılında ekonomik büyümenin devam ettirilmesi ve % 5'lik büyüme sağlanması hedeflenmiştir. Yıl sonunda GSMH büyüme hızı hedefin iki katına yaklaşarak % 9,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece 1966 yılındaki % 12'lik büyümenin ardından 38 yıl sonra en yüksek büyüme hızına ulaşılmıştır.

2004 yılında büyümede başta özel sektör yatırım harcamaları ile özel tüketim harcamaları olmak üzere, ekonomik istikrar ve bekleyişlerdeki iyileşmenin devam etmesi, turizm sektöründeki canlılık, stok artışları, ihracattaki artışı karşılamak için yapılan üretim, tarım, sanayi, inşaat, ticaret, ulaştırma ve haberleşme, serbest meslek ve hizmetler sektörlerinde meydana gelen büyüme, ithalat vergisindeki artış belirleyici olmuştur.

2002 yılı başında büyüme sürecine giren Türkiye ekonomisinde, son üç yılda üç aylık dönemler itibariyle, en yüksek büyüme hızına 2004 yılının birinci ve ikinci üç aylık dönemlerinde ulaşılmıştır. 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 13,9, ikinci üç aylık döneminde % 15,7 büyüme kaydedilmiştir. Yılın ikinci yarısında büyüme devam etmekle birlikte hızında düşüş olmuş ve üçüncü üç aylık dönemde % 5,7, son üç aylık dönemde de % 6,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece GSMH 2004 yılı sonunda bir önceki yıla göre % 9,9 artarak 1987 yılı fiyatlarıyla 135.308 milyar TL'ye yükselmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Gayri Safi Milli Hasıla

(1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla)

İktisadi Faaliyet Kolları	Değer (Milyar TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2003	2004
1. TARIM	15.948	15.549	15.863	13,7	12,6	11,7	-2,5	2,0
A. Çiftçilik ve Hayvancılık	14.837	14.501	14.683	12,8	11,8	10,9	-2,3	1,3
B. Ormancılık	756	689	793	0,6	0,6	0,6	-8,9	15,1
C. Balıkçılık	354	359	387	0,3	0,3	0,3	1,4	7,8
2. SANAYİ	34.142	36.793	40.234	29,3	29,9	29,7	7,8	9,4
A. Madencilik ve Taşocakçılığı	1.432	1.390	1.426	1,2	1,1	1,1	-2,9	2,6
B. İmalat Sanayi	28.678	31.140	34.285	24,7	25,3	25,3	8,6	10,1
C. Elektrik, Gaz, Su	4.033	4.264	4.522	3,5	3,5	3,3	5,7	6,1
3. İNŞAAT SANAYİ	5.346	4.866	5.092	4,6	4,0	3,8	-9,0	4,6
4. TİCARET	26.741	28.902	32.613	23,0	23,5	24,1	8,1	12,8
A. Toptan ve Perakende Ticaret	22.392	24.686	27.956	19,2	20,0	20,7	10,2	13,2
B. Otel, Lokanta Hizmetleri	4.348	4.216	4.656	3,7	3,4	3,4	-3,0	10,4
5. ULAŞTIRMA ve HABERLEŞME	15.715	17.028	18.193	13,5	13,8	13,4	8,4	6,8
6. MALİ KURULUŞLAR	2.476	2.319	2.344	2,1	1,9	1,7	-6,3	1,1
7. KONUT SAHİPLİĞİ	5.873	5.957	6.066	5,0	4,8	4,5	1,4	1,8
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	2.669	2.808	3.032	2,3	2,3	2,2	5,2	8,0
9. (-) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	1.921	1.782	1.812	1,7	1,4	1,3	-7,2	1,7
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	106.989	112.441	121.624	92,0	91,3	89,9	5,1	8,2
11. DEVLET HİZMETLERİ	5.082	5.125	5.184	4,4	4,2	3,8	0,8	1,2
12. KAR AMACI OLMAYAN ÖZEL HİZM. KUR.	415	410	411	0,4	0,3	0,3	-1,2	0,2
13. TOPLAM (10+11+12)	112.485	117.976	127.219	96,7	95,8	94,0	4,9	7,8
14. İTHALAT VERGİSİ	6.127	7.509	9.473	5,3	6,1	7,0	22,6	26,2
15. GSYİH (Alıcı Fiyatlarıyla) (13+14)	118.612	125.485	136.693	102,0	101,9	101,0	5,8	8,9
16. DIŞ ALEM NET FAKTÖR GELİRLERİ	-2.275	-2.320	-1.385	-2,0	-1,9	-1,0	2,0	-40,3
A. Dış Alemden Gelen	3.908	3.809	4.244	3,4	3,1	3,1	-2,5	11,4
B. Dış Aleme Giden (-)	6.183	6.129	5.628	5,3	5,0	4,2	-0,9	-8,2
17. GSMH (Alıcı Fiyatlarıyla) (15+16)	116.338	123.165	135.308	100,0	100,0	100,0	5,9	9,9

Kaynak: DİE

2003 yılının ikinci üç aylık döneminden itibaren küçülen tarım sektörü, 2004 yılı başından itibaren büyüme sürecine girmiştir. Üçüncü üç aylık dönemde bir miktar küçülme yaşanmakla birlikte tarım sektörü 2004 yılı genelinde bütün alt sektörlerindeki üretim artışına bağlı olarak % 2 büyümüştür. Sanayi sektöründe başta imalat sanayi olmak üzere enerji, madencilik ve taş ocakçılığı sektöründeki üretim artışına bağlı olarak % 9,4 büyüme gerçekleşmiştir. Hizmetler sektörü inşaat, ticaret, ulaştırma ve haberleşme, serbest meslek ve hizmetler sektörle-

rindeki katma değer artışlarına bağlı olarak % 8,4 büyümüştür. İthalatta meydana gelen artışın etkisiyle ithalat işlemlerinden alınan vergiler % 26,2 artmıştır.

Tarım sektörünün alt sektörlerinden çiftçilik ve hayvancılık sektörü % 1,3, ormancılık sektörü % 15,1, balıkçılık sektörü % 7,8 büyümüştür. Sanayi sektörünün alt sektörlerinden madencilik ve taşocakçılığı sektörü % 2,6, imalat sanayi sektörü % 10,1 ve enerji sektörü % 6,1 büyümüştür. Hizmetler sektörü alt sektörlerinden inşaat sektöründe 2001 yılından bu yana yaşanmakta olan küçülme, yerini 2004 yılında artışa bırakmış ve % 4,6'lık büyüme kaydedilmiştir. Ticaret sektörü % 12,8, ulaştırma ve haberleşme sektörü % 6,8, serbest meslek ve hizmetler sektörü % 8, mali kuruluşlar sektörü % 1,1 büyümüştür.

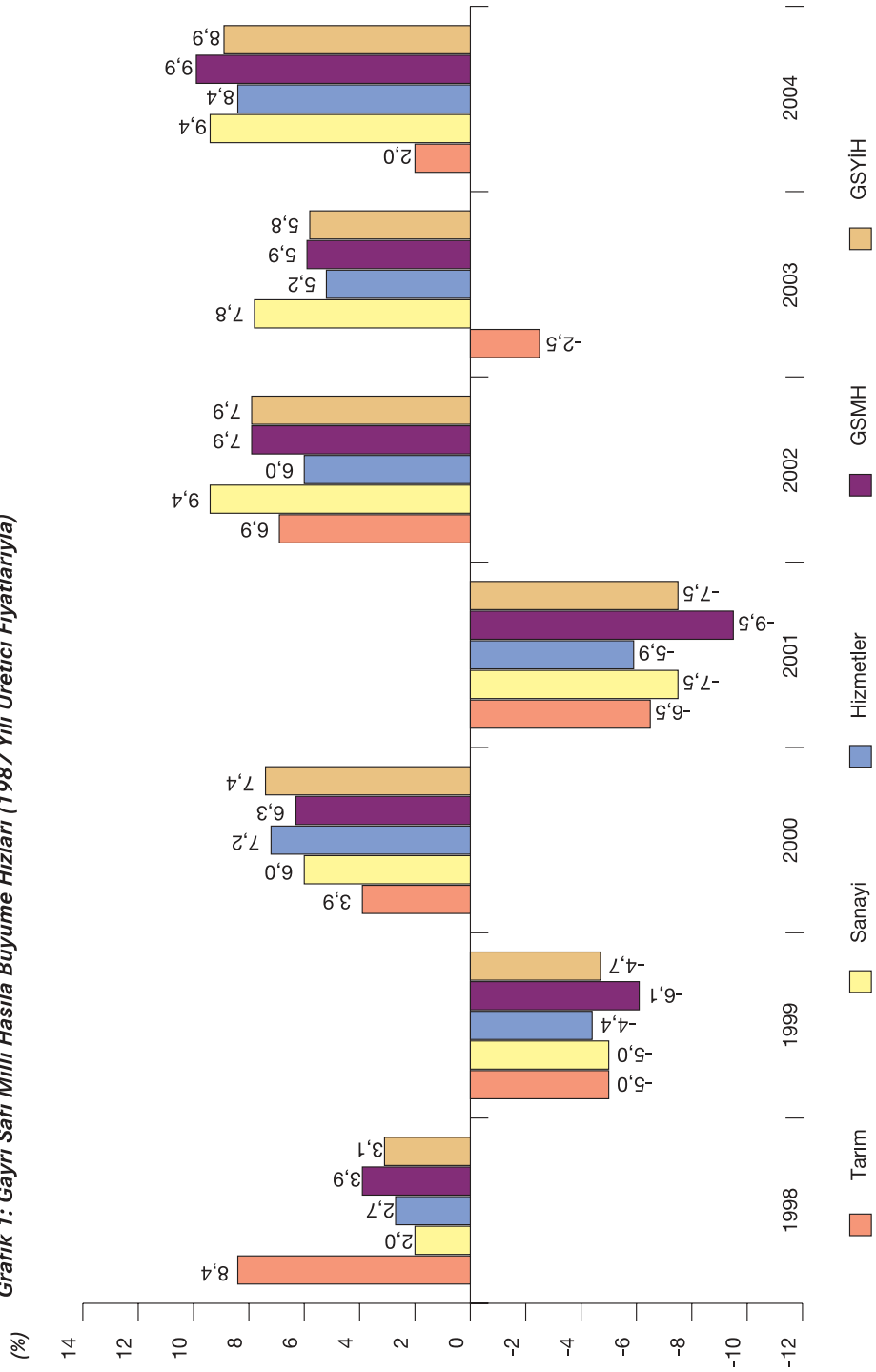
2004 yılında GSMH cari fiyatlarla % 20,3 büyümeyle 428.932 trilyon TL olmuştur. 2004 yılı programında % 11,9 olması öngörülen Gayri Safi Milli Hasıla deflatörü % 9,5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Gayri Safi Milli Hasıla

İktisadi Faaliyet Kolları	Değer (Milyar TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2003	2004
1. TARIM	32.114.870	42.126.246	48.394.672	11,7	11,8	11,3	31,2	14,9
A. Çiftçilik ve Hayvancılık	30.236.619	39.550.179	44.905.361	11,0	11,1	10,5	30,8	13,5
B. Ormancılık	912.115	1.268.139	1.702.823	0,3	0,4	0,4	39,0	34,3
C. Balıkçılık	966.136	1.307.928	1.786.488	0,4	0,4	0,4	35,4	36,6
2. SANAYİ	70.034.336	88.813.240	107.061.273	25,5	24,9	25,0	26,8	20,5
A. Madencilik ve Taşocakçılığı	2.914.077	3.858.087	5.174.424	1,1	1,1	1,2	32,4	34,1
B. İmalat Sanayi	55.764.399	71.910.797	87.609.625	20,3	20,2	20,4	29,0	21,8
C. Elektrik, Gaz, Su	11.355.859	13.044.356	14.277.224	4,1	3,7	3,3	14,9	9,5
3. İNŞAAT SANAYİ	11.398.698	12.662.006	15.380.670	4,1	3,5	3,6	11,1	21,5
4. TİCARET	55.935.190	71.329.760	88.714.047	20,3	20,0	20,7	27,5	24,4
A. Toptan ve Perakende Ticaret	45.271.066	58.491.367	72.769.079	16,5	16,4	17,0	29,2	24,4
B. Otel, Lokanta Hizmetleri	10.664.124	12.838.393	15.944.968	3,9	3,6	3,7	20,4	24,2
5. ULAŞTIRMA ve HABERLEŞME	41.820.643	53.846.171	62.009.162	15,2	15,1	14,5	28,8	15,2
6. MALİ KURULUŞLAR	12.944.723	17.884.644	21.603.584	4,7	5,0	5,0	38,2	20,8
7. KONUT SAHİPLİĞİ	11.637.781	14.653.025	18.398.553	4,2	4,1	4,3	25,9	25,6
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	9.753.592	12.429.089	14.889.331	3,5	3,5	3,5	27,4	19,8
9. (-) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	8.095.559	7.911.747	10.821.250	2,9	2,2	2,5	-2,3	36,8
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	237.544.273	305.832.435	365.630.042	86,4	85,7	85,2	28,7	19,6
11. DEVLET HİZMETLERİ	27.838.383	36.561.477	42.548.483	10,1	10,3	9,9	31,3	16,4
12. KAR AMACI OLMAYAN ÖZEL HİZM. KUR.	1.663.999	3.610.383	3.530.102	0,6	1,0	0,8	117,0	-2,2
13. TOPLAM (10+11+12)	267.046.655	346.004.296	411.708.627	97,1	97,0	96,0	29,6	19,0
14. İTHALAT VERGİSİ	10.527.402	13.758.630	18.802.850	3,8	3,9	4,4	30,7	36,7
15. GSYİH (Alıcı Fiyatlarıyla) (13+14)	277.574.057	359.762.926	430.511.477	100,9	100,9	100,4	29,6	19,7
16. DİŞ ALEM NET FAKTÖR GELİRLERİ	-2.541.692	-3.082.038	-1.579.134	-0,9	-0,9	-0,4	21,3	-48,8
A. Dış Alemden Gelen	8.030.324	8.415.643	10.040.097	2,9	2,4	2,3	4,8	19,3
B. Dış Aleme Giden (-)	10.572.015	11.497.681	11.619.231	3,8	3,2	2,7	8,8	1,1
17. GSMH (Alıcı Fiyatlarıyla) (15+16)	275.032.366	356.680.888	428.932.343	100,0	100,0	100,0	29,7	20,3

Kaynak: DİE

Grafik 1: Gayri Safi Milli Hasıla Büyüme Hızları (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla)

2004 yılında sıkı maliye politikası uygulamasına devam edilmesi nedeniyle kamu tüketim harcamaları artışı % 0,5 düzeyinde kalırken, GSYİH'nın en önemli bileşeni olan özel tüketim harcamaları iç talepteki canlılığın etkisiyle % 10,1 artış göstermiştir. Böylece toplam tüketim harcamalarında % 9 artış olmuştur (Tablo 6).

Tablo 6: Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

(1987 Yılı Fiyatlarıyla)

	Değer (Milyar TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2003	2004
ÖZEL NİHAİ TÜKETİM HARCAMALARI	74.894	79.862	87.897	63,0	63,5	64,1	6,6	10,1
GIDA-İÇKİ	27.600	28.731	29.534	23,2	22,8	21,5	4,1	2,8
DAYANIKLI TÜKETİM MALLARI	11.213	13.905	18.037	9,4	11,1	13,2	24,0	29,7
YARI DAYANIKLI VE DAYANIKSIZ TÜKETİM MALLARI	11.275	11.517	13.684	9,5	9,2	10,0	2,1	18,8
ENERJİ-JULAŞTIRMA-HABERLEŞME	10.613	10.846	10.882	8,9	8,6	7,9	2,2	0,3
HİZMETLER	7.779	8.359	9.137	6,5	6,6	6,7	7,5	9,3
KONUT SAHİPLİĞİ	6.414	6.504	6.623	5,4	5,2	4,8	1,4	1,8
DEVLETİN NİHAİ TÜKETİM HARCAMALARI	9.940	9.697	9.748	8,4	7,7	7,1	-2,4	0,5
MAAŞ-ÜCRET	5.082	5.125	5.184	4,3	4,1	3,8	0,8	1,2
DİĞER CARİ	4.858	4.572	4.564	4,1	3,6	3,3	-5,9	-0,2
GAYRİ SAFİ SABİT SERMAYE OLUŞUMU	22.532	24.782	32.802	18,9	19,7	23,9	10,0	32,4
KAMU SEKTÖRÜ	7.325	6.482	6.180	6,2	5,2	4,5	-11,5	-4,7
MAKİNE TEÇHİZAT	1.834	1.482	1.702	1,5	1,2	1,2	-19,2	14,8
BİNA İNŞAATI	2.317	1.699	1.284	1,9	1,4	0,9	-26,7	-24,4
BİNA DIŞI İNŞAAT	3.174	3.301	3.194	2,7	2,6	2,3	4,0	-3,2
ÖZEL SEKTÖR	15.207	18.300	26.622	12,8	14,5	19,4	20,3	45,5
MAKİNE TEÇHİZAT	8.398	12.268	19.666	7,1	9,8	14,3	46,1	60,3
BİNA İNŞAATI	6.809	6.032	6.957	5,7	4,8	5,1	-11,4	15,3
STOK DEĞİŞMELERİ	6.121	9.714	11.145	5,1	7,7	8,1	-	-
MAL VE HİZMET İHRACATI	46.787	54.264	61.033	39,3	43,1	44,5	16,0	12,5
(-) MAL VE HİZMET İTHALATI	41.350	52.541	65.515	34,8	41,8	47,8	27,1	24,7
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA	118.923	125.778	137.110	100,0	100,0	100,0	5,8	9,0
İSTATİSTİKİ HATA	-311	-293	-417				-	-
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (1)	118.612	125.485	136.693				5,8	8,9

Kaynak: DİE

(1): Üretim Yoluyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla.

Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları % 4,7 küçülürken, makine-teçhizat yatırımlarında % 60,3, bina inşaatında % 15,3 olmak üzere özel sektör sabit sermaye yatırımları % 45,5 artmış, böylece toplam sabit sermaye yatırımlarında % 32,4 artış meydana gelmiştir.

2004 yılında tüketim harcamalarının GSYİH'ya oranı % 79,9, sabit sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranı ise % 18 olmuştur (Tablo 7).

Tablo 7: Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

	(Cari Fiyatlarla)								
	Değer (Milyar TL)			Pay (%)			Değişim (%)		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2003	2004	
ÖZEL NİHAİ TÜKETİM HARCAMALARI	184.420.201	239.585.900	284.631.317	66,3	66,8	66,6	29,9	18,8	
GIDA-İÇKİ	63.760.612	83.880.149	93.970.535	22,9	23,4	22,0	31,6	12,0	
DAYANIKLI TÜKETİM MALLARI	19.270.685	28.433.994	40.537.186	6,9	7,9	9,5	47,6	42,6	
YARI DAYANIKLI VE DAYANIKSIZ TÜKETİM MALLARI	27.017.415	33.540.947	41.440.281	9,7	9,4	9,7	24,1	23,6	
ENERJİ-ULAŞTIRMA-HABERLEŞME	40.021.205	50.005.828	55.249.927	14,4	13,9	12,9	24,9	10,5	
HİZMETLER	21.757.580	27.900.423	33.518.736	7,8	7,8	7,8	28,2	20,1	
KONUT SAHİPLİĞİ	12.592.704	15.824.558	19.914.652	4,5	4,4	4,7	25,7	25,8	
DEVLETİN NİHAİ TÜKETİM HARCAMALARI	38.721.957	49.004.499	56.775.481	13,9	13,7	13,3	26,6	15,9	
MAAŞ-ÜCRET	27.838.383	36.561.477	42.548.483	10,0	10,2	10,0	31,3	16,4	
DİĞER CARİ	10.883.574	12.443.022	14.226.998	3,9	3,5	3,3	14,3	14,3	
GAYRİ SAFİ SABİT SERMAYE OLUŞUMU	46.043.018	55.618.335	76.722.408	16,5	15,5	18,0	20,8	37,9	
KAMU SEKTÖRÜ	14.784.108	14.992.122	16.058.028	5,3	4,2	3,8	1,4	7,1	
MAKİNE TEÇHİZAT	3.949.689	3.200.509	3.834.095	1,4	0,9	0,9	-19,0	19,8	
BİNA İNŞAATI	4.447.870	3.861.581	3.360.307	1,6	1,1	0,8	-13,2	-13,0	
BİNA DIŞI İNŞAAT	6.386.549	7.930.032	8.863.626	2,3	2,2	2,1	24,2	11,8	
ÖZEL SEKTÖR	31.258.910	40.626.213	60.664.380	11,2	11,3	14,2	30,0	49,3	
MAKİNE TEÇHİZAT	17.309.762	25.598.545	40.801.346	6,2	7,1	9,6	47,9	59,4	
BİNA İNŞAATI	13.949.149	15.027.668	19.863.034	5,0	4,2	4,7	7,7	32,2	
STOK DEĞİŞİMLERİ	13.133.761	26.328.924	33.973.663	4,7	7,3	8,0	-	-	
MAL VE HİZMET İHRACATI	81.134.076	98.496.338	124.348.181	29,2	27,5	29,1	21,4	26,2	
(-) MAL VE HİZMET İTHALATI	85.232.383	110.334.367	149.299.109	30,6	30,8	35,0	29,5	35,3	
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA	278.220.631	358.699.629	427.151.940	100,0	100,0	100,0	28,9	19,1	
İSTATİSTİKİ HATA	-646.573	1.063.297	3.359.537				-	-	
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (1)	277.574.057	359.762.926	430.511.477				29,6	19,7	

Kaynak: DİE

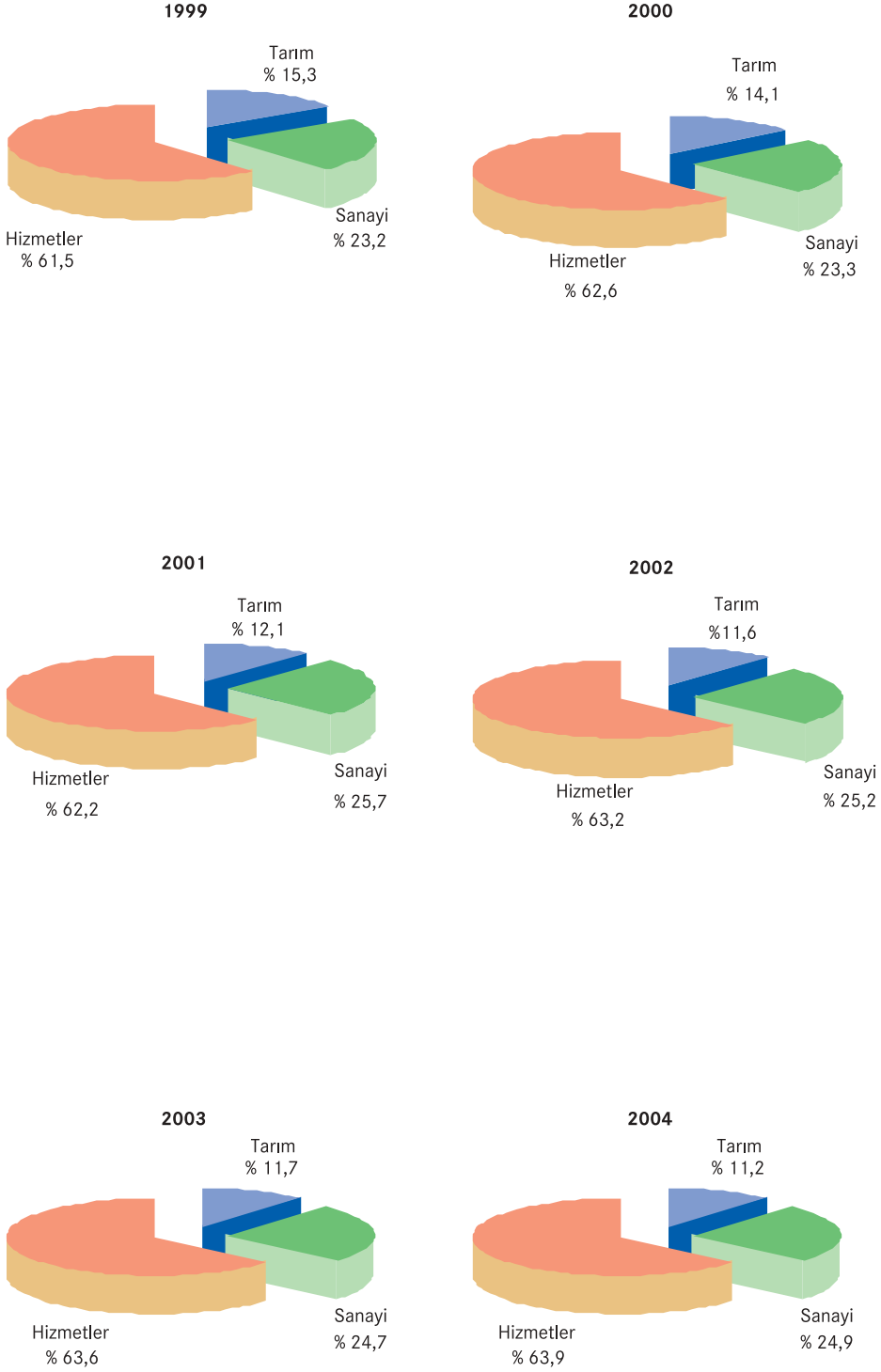
(1): Üretim Yoluyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

2004 yılı Gayri Safi Yurt içi Hasılası içinde tarım sektörünün payı % 11,2, sanayi sektörünün payı % 24,9, hizmet sektörünün payı da % 63,9 olmuştur (Tablo 8).

Tablo 8: Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları

Sektörler	(Cari Üretici Fiyatlarıyla)						
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Tarım	17,5	15,3	14,1	12,1	11,6	11,7	11,2
Sanayi	22,9	23,2	23,3	25,7	25,2	24,7	24,9
Hizmetler	59,6	61,5	62,6	62,2	63,2	63,6	63,9
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DİE

Grafik 2: GSYİH'nın Sektörel Dağılımı (Cari Üretici Fiyatlarıyla)

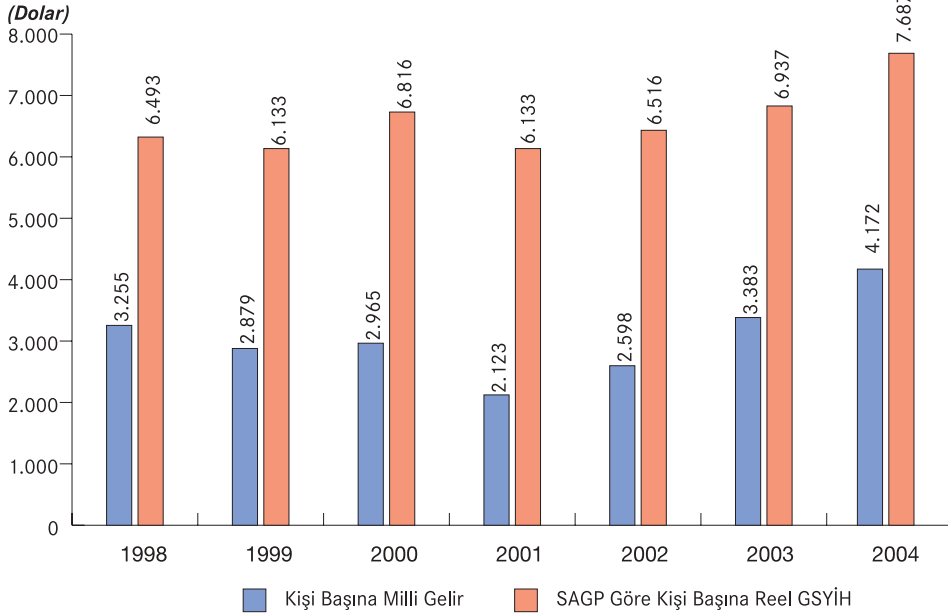
Kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla, 2004 yılında ekonomide meydana gelen büyümenin yanı sıra Türk Lirası'nın dolar karşısında değer kazanmasının da etkisiyle % 23,3 artarak 4.172 dolara yükselmiştir. 1987 yılı fiyatlarıyla ise kişi başına GSMH % 8,2'lik artışla 1.885 bin TL olurken, Satınalma Gücü Paritesine göre de kişi başına reel GSYİH, bir önceki yıla göre % 10,8 artarak 7.687 dolar olmuştur (Tablo 9).

Tablo 9: Kişi Başına Gelir

Yıllar	Cari Fiyatlarla				1987 Fiyatlarıyla		SAGP Göre	
	TL	Değişim (%)	Dolar	Değişim (%)	TL	Değişim (%)	Kişi Başına Reel GSYİH Dolar	Değişim (%)
1998	843.358.573	-	3.255	-	1.880.016	-	6.493	-
1999	1.216.609.421	44,3	2.879	-11,6	1.741.293	-7,4	6.133	-5,5
2000	1.861.759.072	53,0	2.965	3,0	1.766.124	1,4	6.816	11,1
2001	2.571.977.513	38,1	2.123	-28,4	1.570.770	-11,1	6.133	-10,0
2002	3.950.138.827	53,6	2.598	22,4	1.670.893	6,4	6.516	6,2
2003	5.044.135.199	27,7	3.383	30,2	1.741.783	4,2	6.937	6,5
2004	5.974.903.440	18,5	4.172	23,3	1.884.802	8,2	7.687 (1)	10,8

Kaynak: DİE
(1): Gecici

Grafik 3: Kişi Başına Gelir

2. Sektörel Gelişmeler

a. Tarım

Tarım sektörü katma değeri 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 2,7, ikinci üç aylık döneminde % 4,3 artarken, üçüncü üç aylık döneminde % 1,4 küçülmüş, dördüncü üç aylık döneminde % 9,1 büyümüştür. Böylece 2004 yılının tamamında tarım sektörü katma değerinde % 2 büyüme meydana gelmiştir.

2004 yılında uygun iklim şartları sebebiyle genel olarak tarım sektöründe verimlilik ve üretim artışı meydana gelmiştir. Seçilmiş tarla bitkilerinde en yüksek üretim artışları, % 40,2 ile tütünde ve üretim alanlarındaki genişlemeye bağlı olarak % 31,7 ile çeltikte görülmüştür. Soya üretimi % 41,2, patates üretimi % 9,4 azalmıştır (Tablo 10).

Tablo 10: Seçilmiş Bazı Tarla Bitkilerinde Üretim Durumu

Ürün Adı	(Bin Ton)							Değişim (%) 2004/2003
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Hububat								
Buğday	21.000	18.000	21.000	19.000	19.500	19.000	21.000	10,5
Arpa	9.000	7.700	8.000	7.500	8.300	8.100	9.000	11,1
Mısır	2.300	2.297	2.300	2.200	2.100	2.800	3.000	7,1
Çeltik	315	340	350	360	360	372	490	31,7
Bakliyat								
Nohut	625	560	548	535	650	600	620	3,3
Mercimek	540	380	353	520	565	540	540	0,0
Fasulye	236	237	230	225	250	250	250	0,0
Fiğ	140	130	134	127	130	121	130	7,4
Endüstriyel Bitkiler								
Tütün	251	243	200	145	153	112	157	40,2
Şeker Pancarı	22.283	17.102	18.821	12.633	16.523	12.623	13.517	7,1
Pamuk (Kütlü)	2.276	2.026	2.261	2.358	2.542	2.346	2.390	1,9
Yağlı Tohumlar								
Ayçiçeği	860	950	800	650	850	800	900	12,5
Susam	34	28	24	23	22	22	23	4,5
Soya	60	66	45	50	75	85	50	-41,2
Yumru Bitkiler								
Soğan (Kuru)	2.270	2.500	2.200	2.150	2.050	1.750	2.040	16,6
Patates	5.250	6.000	5.370	5.000	5.200	5.300	4.800	-9,4

Kaynak: DİE

Zeytin üretiminde var yılı olması nedeniyle % 88,2, mandalina üretiminde % 21,8, limon üretiminde % 9,1, portakal üretiminde % 4, kestane üretiminde % 2,1 artış olmuştur. Yok yılı olması sebebiyle antep fıstığı üretimi % 66,7 azalırken, diğer meyvelerin üretiminde Nisan ayında yaşanan don olaylarına bağlı olarak düşüş meydana gelmiştir. Kayısı üretiminde % 30,4, ayva üretiminde % 27,3 ve fındık üretiminde % 27,1 düşüş görülmüştür (Tablo 11).

Tablo 11: Seçilmiş Meyvelerde Üretim Durumu

	(Bin Ton)							
								Değişim (%)
Ürün Adı	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004/2003
Yumuşak Çekirdekli								
Armut	360	360	380	360	340	370	320	-13,5
Elma	2.450	2.500	2.400	2.450	2.200	2.600	2.100	-19,2
Ayva	95	92	105	102	110	110	80	-27,3
Taş Çekirdekli								
Erik	200	195	195	200	200	210	210	0,0
Kayısı	490	335	530	470	315	460	320	-30,4
Kiraz	195	250	230	250	210	265	245	-7,5
Şeftali	410	400	430	460	455	470	372	-20,9
Vişne	95	125	106	120	100	145	138	-4,8
Zeytin	1.650	600	1.800	600	1.800	850	1.600	88,2
Turunçgiller								
Greyfurt	100	140	130	135	125	135	135	0,0
Limon	390	520	460	510	525	550	600	9,1
Mandalina	480	500	560	580	590	550	670	21,8
Portakal	970	1.100	1.070	1.250	1.250	1.250	1.300	4,0
Sert Kabuklular								
Antep Fıstığı	35	40	75	30	35	90	30	-66,7
Badem	36	43	47	42	41	41	37	-9,8
Ceviz	120	120	116	116	120	130	126	-3,1
Fındık	580	530	470	625	600	480	350	-27,1
Kestane	55	53	50	47	47	48	49	2,1
Üzümsü Meyveler								
İncir	255	275	240	235	250	280	275	-1,8
Üzüm	3.600	3.400	3.600	3.250	3.500	3.600	3.500	-2,8

Kaynak: DİE

Seçilmiş sebzelerde en yüksek üretim düşüşleri % 10,7 ile dolmalık biber, % 5,9 ile taze soğan, % 3,9 ile domates, % 3,8 ile lahanada görülürken, en yüksek üretim artışı % 19,4 ile bamya, % 11,4 ile bakla ve % 8,1 ile havuçta gerçekleşmiştir (Tablo 12).

Tarımsal ürünlerin destekleme başlangıç alım fiyatları 2003 yılına göre pamukta değişmezken, fındıkta % 102, tiftikte % 66,7, arpada % 22,8, çayda % 15, buğdayda % 14, haşhaş kapsülünde % 12 artmış, çekirdeksiz kuru üzümde % 28,6, yaş kozada % 23,3, kuru incirde % 2,4 azalmıştır. Başlangıç alım fiyatı fındıkta 5.050 bin TL, tiftikte 3.000 bin TL, arpada 264 bin TL, çayda 460 bin TL, buğdayda 370,5 bin TL, haşhaş kapsülünde 1.680 bin TL, çekirdeksiz kuru üzümde 1.000 bin TL, yaş kozada 2.300 bin TL, kuru incirde 2.050 bin TL olarak belirlenmiştir (Tablo 13).

Tablo 12: Seçilmiş Sebzelerde Üretim Durumu

Ürün Adı	(Bin Ton)							Değişim (%) 2004/2003
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Patlıcan	915	976	924	945	955	935	900	-3,7
Hıyar	1.475	1.650	1.825	1.740	1.670	1.780	1.725	-3,1
Domates	8.290	8.956	8.890	8.425	9.450	9.820	9.440	-3,9
Bamya	25	25	28	30	31	36	43	19,4
Biber (Sivri-Salçalık)	1.010	1.069	1.090	1.150	1.340	1.370	1.325	-3,3
Biber (Dolmalık)	390	393	390	410	410	420	375	-10,7
Fasulye	455	471	514	490	515	545	582	6,8
Bakla	47	45	45	45	44	44	49	11,4
Taze Soğan	210	218	228	225	210	220	207	-5,9
Havuç	232	239	235	230	235	405	438	8,1
Karnıbahar	83	77	90	88	90	108	110	1,9
Lahana (Baş-Kırmızı)	612	621	622	610	620	629	605	-3,8
Kereviz	16	17	17	16	19	18	18	0,0
Marul (Kıvrıkcık)	105	110	118	130	145	150	162	8,0
Marul (Göbekli)	195	197	215	220	200	190	200	5,3
İspanak	191	200	205	210	220	220	213	-3,2
Pırasa	302	314	308	300	290	305	295	-3,3

Kaynak: DİE

Tablo 13: Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları

Ürünler	Fiyatlar (Bin TL/Kg)				Değişim (%)		
	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Buğday (Ekmeklik)	164,0	230,0	325,0	370,5	40,2	41,3	14,0
Arpa (Beyaz)	131,2	149,5	215,0	264,0	13,9	43,8	22,8
Mısır	155,8	218,5	310,0	332,0	40,2	41,9	7,1
Pamuk (Ege) (1)	680,0	800,0	900,0	900,0	17,6	12,5	0,0
Şeker Pancarı	50,0	79,5	88,8	98,9	59,0	11,7	11,4
Ayçiçeği	325,0	400,0	460,0	485,0	23,1	15,0	5,4
Fındık	1.500,0	1.615,0	2.500,0	5.050,0	7,7	54,8	102,0
Kuru İncir	1.300,0	2.250,0	2.100,0	2.050,0	73,1	-6,7	-2,4
Çekirdeksiz Kuru Üzüm	800,0	1.250,0	1.400,0	1.000,0	56,3	12,0	-28,6
Tiftik (2)	1.600,0	1.100,0	1.800,0	3.000,0	-31,3	63,6	66,7
Haşhaş Kapsülü	980,0	1.300,0	1.500,0	1.680,0	32,7	15,4	12,0
Yaş Koza (2)	3.500,0	2.000,0	3.000,0	2.300,0	-42,9	50,0	-23,3
Çay	250,0	320,0	400,0	460,0	28,0	25,0	15,0

Kaynak: DPT

(1): Destekleme primleri hariçtir.

(2): Destekleme primleri dahildir. Ayrıca tiftik ürününde kg başına 2002, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla 5 milyon TL, 6 milyon TL ve 6,6 milyon TL; yaş koza ürününde kg başına 2002, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla 5,5 milyon TL, 7 milyon TL ve 7,7 milyon TL doğrudan destek ödemesi yapılmıştır.

b. Sanayi

Sanayi sektörü katma değerinde 2003 yılında yaşanan genişleme, 2004 yılında da devam etmiştir. İç talepteki canlılık, verimlilik artışı ve ihracatta yaşanan gelişmeler sanayi sektörü katma değerinin artmasında önemli rol oynamıştır.

Sanayi sektörü katma değeri birinci üç aylık dönemde % 10,4, ikinci üç aylık dönemde % 15,7, üçüncü üç aylık dönemde % 7,5, dördüncü üç aylık dönemde % 4 artmıştır. Böylece 2004 yılında 2003 yılına göre sanayi sektörü katma değerinde % 9,4 artış olmuştur. Alt sektörler itibariyle madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değerinde % 2,6, imalat sanayi sektörü katma değerinde % 10,1, enerji sektörü katma değerinde de % 6,1 artış meydana gelmiştir (Tablo 14).

Tablo 14: Sanayi Sektörü Katma Değerindeki Değişim Oranları (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla)

	(%)						
Sektörler	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Madencilik	9,3	-7,3	-1,1	-8,8	-4,4	-2,9	2,6
İmalat Sanayi	1,2	-5,7	6,4	-8,2	10,4	8,6	10,1
Elektrik, Gaz ve Su	5,3	1,3	6,5	-2,1	8,0	5,7	6,1
Toplam Sanayi	2,0	-5,0	6,0	-7,5	9,4	7,8	9,4

Kaynak: DİE

Sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı 2003 yılında % 24,7 iken, 2004 yılında % 24,9'a yükselmiştir. Alt sektörler itibariyle madencilik sektörünün payı % 1,2, imalat sanayi sektörünün payı % 20,4, enerji sektörünün payı da % 3,3 olmuştur (Tablo 15).

Tablo 15: Sanayi Sektörü Katma Değerinin GSYİH İçerisindeki Payı (Cari Üretici Fiyatlarıyla)

	(%)						
Sektörler	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Madencilik	1,1	1,1	1,1	1,2	1,0	1,1	1,2
İmalat Sanayi	19,4	19,2	19,2	20,6	20,1	20,0	20,4
Elektrik, Gaz ve Su	2,4	2,9	3,0	3,9	4,1	3,6	3,3
Toplam Sanayi	22,9	23,2	23,3	25,7	25,2	24,7	24,9

Kaynak: DİE

Sanayi sektörü üretimi 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 10,6, ikinci üç aylık döneminde % 16,2, üçüncü üç aylık döneminde % 8,5, dördüncü üç aylık döneminde % 4,4 artış göstermiştir. Böylece 2003 yılında % 8,7 artan sanayi üretimi, 2004 yılında % 9,8 artmıştır. Sanayi üretimindeki artış ağırlıklı olarak özel

sektör sanayi üretimindeki artıştan kaynaklanmıştır. Özel sektör sanayi üretimi % 12,1 artarken, kamu sektörü sanayi üretimi artışı % 1,6 düzeyinde kalmıştır (Tablo 16).

Tablo 16: Sanayi Üretim Endeksi ve Değişim Oranları (1997=100)

Yıllar	Üretim Endeksi			Değişim (%)		
	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam
2001	96,2	93,8	94,4	-	-	-
2002	95,5	106,4	103,4	-0,7	13,4	9,5
2003	91,2	120,5	112,4	-4,5	13,3	8,7
2004	92,7	135,1	123,4	1,6	12,1	9,8

Kaynak: DİE

b. 1. Madencilik

Madencilik sektörü katma değeri birinci üç aylık dönemde % 6,1 düşüş, ikinci üç aylık dönemde % 3,5, üçüncü üç aylık dönemde % 6,7, son üç aylık dönemde ise % 4,4 artış göstermiştir. 2004 yılında toplam olarak madencilik sektörü katma değerinde % 2,6'lık büyüme olmuştur.

Madencilik sektörü üretimi 2004 yılının ilk üç aylık döneminde % 9,8 düşüş gösterirken, ikinci üç aylık döneminde % 10,1, üçüncü üç aylık döneminde % 6,9, dördüncü üç aylık döneminde % 7,7 artış göstermiştir. Yıl sonu itibariyle toplam madencilik sektörü üretiminde % 4 artış olurken, kamu sektörü üretiminde % 0,4 düşüş, özel sektör üretiminde ise % 15,5 artış meydana gelmiştir (Tablo 17).

Tablo 17: Madencilik Üretim Endeksi ve Değişim Oranları (1997=100)

Yıllar	Üretim Endeksi			Değişim (%)		
	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam
2001	90,9	85,3	89,6	-	-	-
2002	79,5	90,8	82,2	-12,5	6,4	-8,3
2003	75,2	92,9	79,4	-5,4	2,3	-3,4
2004	74,9	107,3	82,6	-0,4	15,5	4,0

Kaynak: DİE

Kömür madenciliğinde, kamu sektörü üretiminde % 9 düşüş, özel sektör üretiminde ise % 18,5 artış olurken, toplam kömür madenciliği üretimi % 6,7 azalmıştır. Ham petrol-doğal gaz üretimi % 0,5 artış gösterirken, özel sektör üretiminde % 2,4 düşüş, kamu sektörü üretiminde % 1,5 artış meydana gelmiştir. Metal cevheri üretiminde % 0,6 artış olurken, kamu sektörü üretiminde % 7,2 düşüş,

özel sektör üretiminde % 35,4 artış kaydedilmiştir. Bunların dışında kalan madenlerin üretimi % 20,1 artarken, özel sektör üretiminde % 17,4, kamu sektörü üretiminde de % 23,5 artış gerçekleşmiştir (Tablo 18-19).

Tablo 18: Sektörler İtibariyle Madencilik Üretim Endeksi (1997=100)

Sektörler	2002			2003			2004		
	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam
Madencilik	79,5	90,8	82,2	75,2	92,9	79,4	74,9	107,3	82,6
Kömür Madenciliği	87,9	84,1	87,6	78,2	84,8	78,8	71,2	100,5	73,5
Ham Petrol-Tabii Gaz	68,9	91,2	73,3	67,9	94,1	73,0	68,9	91,8	73,4
Metal Cevheri Madenciliği	55,5	25,8	46,8	56,9	30,5	49,1	52,8	41,3	49,4
Diğer Madencilik	84,1	112,5	98,2	87,9	113,9	100,8	108,6	133,7	121,1

Kaynak: DİE

Tablo 19: Sektörler İtibariyle Madencilik Üretim Endeksi Değişim Oranları

Sektörler	2002			2003			2004		
	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam
Madencilik	-12,5	6,4	-8,3	-5,4	2,3	-3,4	-0,4	15,5	4,0
Kömür Madenciliği	-14,6	25,3	-12,5	-11,0	0,8	-10,0	-9,0	18,5	-6,7
Ham Petrol-Tabii Gaz	-5,2	-4,3	-4,9	-1,5	3,2	-0,4	1,5	-2,4	0,5
Metal Cevheri Madenciliği	-23,2	-9,5	-21,2	2,5	18,2	4,9	-7,2	35,4	0,6
Diğer Madencilik	-6,5	7,4	1,0	4,5	1,2	2,6	23,5	17,4	20,1

Kaynak: DİE

b. 2. İmalat Sanayi

İmalat sanayi katma değeri birinci üç aylık dönemde % 11,5, ikinci üç aylık dönemde % 17,1, üçüncü üç aylık dönemde % 8,1, dördüncü üç aylık dönemde % 3,9 artmıştır. Yıl sonu itibariyle imalat sanayi katma değerinde % 10,1 artış olmuştur.

İmalat sanayi üretiminde 2004 yılının ilk üç aylık döneminde % 12, ikinci üç aylık döneminde % 17,2, üçüncü üç aylık döneminde % 8,7, son üç aylık dönemde de % 4,2 artış meydana gelmiştir. Böylece 2003 yılında % 9,3 artan toplam imalat sanayi üretimi, 2004 yılında da % 10,4 artış göstermiştir. Bu gelişme özel sektör üretimindeki artıştan kaynaklanmıştır. Özel sektör imalat sanayi üretiminde % 12,7 artış, kamu sektörü imalat sanayi üretiminde % 0,4 düşüş gerçekleşmiştir (Tablo 20-21-22).

Tablo 20: İmalat Sanayi Üretim Endeksi ve Değişim Oranları (1997=100)

Yıllar	Üretim Endeksi			Değişim (%)		
	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam
2001	89,6	93,2	92,4	-	-	-
2002	93,8	104,8	102,5	4,7	12,4	10,9
2003	95,8	116,3	112,0	2,1	11,0	9,3
2004	95,4	131,1	123,6	-0,4	12,7	10,4

Kaynak: DİE

Tablo 21: İmalat Sanayi Üretim Endeksi (1997=100)

İmalat Sanayi ve Bazı Alt Sektörleri	2002			2003			2004		
	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam
Toplam İmalat Sanayi	93,8	104,8	102,5	95,8	116,3	112,0	95,4	131,1	123,6
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	91,9	106,1	104,6	79,0	116,8	112,6	60,1	118,4	112,1
Tekstil Ürünleri İmalatı	18,1	104,1	102,3	4,9	106,6	104,4	0,5	105,1	102,9
Giyim Eşyası İmalatı	16,0	111,7	108,8	3,8	113,2	110,7	0,0	114,6	114,6
Derinin İşlenmesi, Bavul, Çanta vb.	30,5	88,0	84,1	3,1	88,6	82,8	0,0	92,5	92,5
Ağaç ve Mantar Ürün. İmalatı	0,0	116,1	116,1	0,0	114,1	114,1	0,0	133,7	133,7
Kağıt ve Kağıt Ürün. İmalatı	64,3	106,0	101,2	26,8	121,7	110,9	8,9	127,0	113,6
Kimyasal Mad. Ürün. İmalatı	87,6	115,5	110,8	84,3	128,0	120,5	86,6	150,9	139,9
Plastik-Kauçuk Ürün. İmalatı	0,0	122,7	122,7	0,0	141,9	141,9	0,0	160,0	160,0
Ana Metal Sanayi	93,0	116,0	107,1	105,9	128,5	119,8	112,3	147,2	133,7

Kaynak: DİE

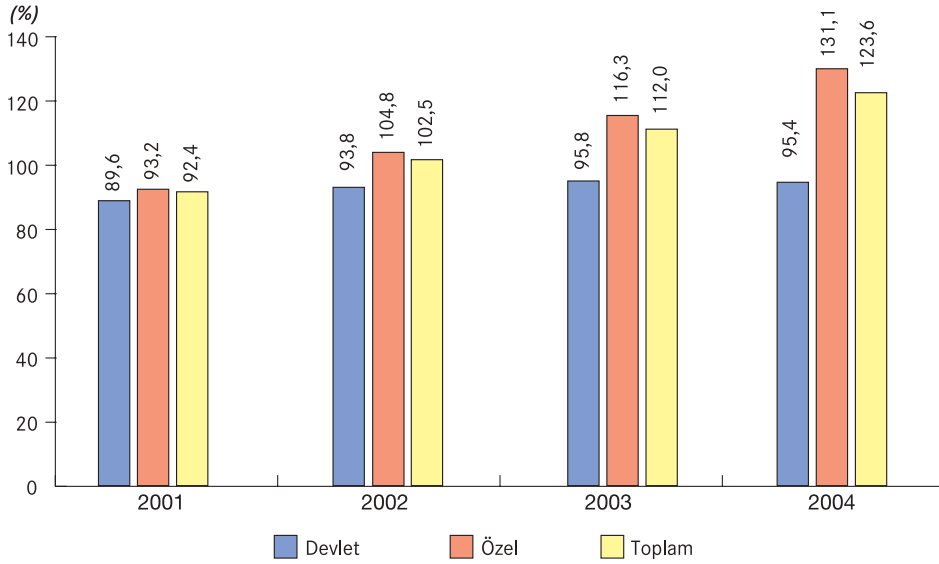
Tablo 22: İmalat Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları

İmalat Sanayi ve Bazı Alt Sektörleri	2002			2003			2004		
	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam
Toplam İmalat Sanayi	4,7	12,4	10,9	2,1	11,0	9,3	-0,4	12,7	10,4
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	-7,8	4,0	2,9	-14,0	10,1	7,6	-23,9	1,4	-0,4
Tekstil Ürünleri İmalatı	-55,6	13,2	12,5	-72,9	2,4	2,1	-89,8	-1,4	-1,4
Giyim Eşyası İmalatı	-21,6	3,5	3,3	-76,3	1,3	1,7	0,0	1,2	3,5
Derinin İşlenmesi, Bavul, Çanta vb.	-34,0	17,2	15,0	-89,8	0,7	-1,5	0,0	4,4	11,7
Ağaç ve Mantar Ürün. İmalatı	0,0	18,1	18,1	0,0	-1,7	-1,7	0,0	17,2	17,2
Kağıt ve Kağıt Ürün. İmalatı	-16,1	25,1	20,8	-58,3	14,8	9,6	-66,8	4,4	2,4
Kimyasal Mad. Ürün. İmalatı	9,2	15,0	14,2	-3,8	10,8	8,8	2,7	17,9	16,1
Plastik-Kauçuk Ürün. İmalatı	0,0	12,4	12,4	0,0	15,6	15,6	0,0	12,8	12,8
Ana Metal Sanayi	5,7	12,3	10,1	13,9	10,8	11,9	6,0	14,6	11,6

Kaynak: DİE

2003 yılında % 78,3 olan imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2004 yılında 2,9 puanlık artışla % 81,2'ye yükselmiştir. Kapasite kullanım oranı kamu kesiminde 1,7 puan artarak % 85,5'e, özel kesimde 3,5 puan artarak % 79,4'e yükselmiştir (Tablo 23).

Grafik 4: İmalat Sanayi Üretim Endeksi (1997=100)

Tablo 23: İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları (Üretim Değeri Ağırlıklı)

Sektörler	2002			2003			2004		
	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam
Toplam İmalat Sanayi	81,6	72,7	75,4	83,8	75,9	78,3	85,5	79,4	81,2
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	75,1	63,8	66,0	78,9	68,6	70,8	72,0	71,0	71,4
Tekstil Ürünleri İmalatı	43,8	82,8	82,5	24,4	81,1	81,0	39,3	80,4	80,4
Giyim Eşyası İmalatı	12,7	84,3	84,1	0,0	84,7	84,7	0,0	83,5	83,5
Derinin İşlenmesi, Bavul, Çanta vb.	21,8	63,4	60,4	7,2	70,5	69,7	0,0	65,0	65,0
Ağaç ve Mantar Ürün. İmalatı	0,0	87,0	87,0	0,0	81,1	81,1	0,0	86,9	86,9
Kağıt ve Kağıt Ürün. İmalatı	65,5	81,3	78,5	62,7	83,2	81,8	63,4	85,9	85,1
Kimyasal Mad. Ürün. İmalatı	90,6	72,4	76,9	85,5	73,1	76,9	91,1	75,6	79,4
Plastik-Kauçuk Ürün. İmalatı	0,0	76,7	76,7	0,0	78,8	78,8	0,0	82,5	82,5
Ana Metal Sanayi	84,9	71,6	75,3	94,3	74,8	80,7	92,3	80,6	84,3

Kaynak: DİE

Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı

Gıda ürünleri ve içecek üretimi, 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 2,4 düşüş, ikinci üç aylık döneminde % 2,6 artış, üçüncü ve dördüncü üç aylık dönemde sırasıyla % 0,2 ve % 2,1 düşüş göstermiştir. 2003 yılında % 7,6 artan toplam gıda ürünleri ve içecek üretimi, 2004 yılında % 0,4 azalmıştır. Gıda ürünleri ve içecek üretimi kamu sektöründe % 23,9 düşerken, özel sektörde % 1,4 artmıştır. 2003 yılında % 70,8 olan kapasite kullanım oranı, 2004 yılında % 71,4'e yükselmiştir.

Tekstil Ürünleri İmalatı

Tekstil ürünleri üretimi, 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 1,6 artmış, ikinci ve üçüncü üç aylık döneminde % 1,4, dördüncü üç aylık döneminde % 4,6 düşüş göstermiştir. 2003 yılında % 2,1 artan toplam tekstil ürünleri üretimi, 2004 yılında % 1,4 küçülmüştür. Kamu sektörü tekstil üretiminde % 89,8, özel sektör tekstil üretiminde % 1,4 düşüş olmuştur. 2003 yılında % 81 olan kapasite kullanım oranı, 2004 yılında % 80,4'e gerilemiştir.

Giyim Eşyası İmalatı

Giyim eşyası üretimi, 2004 yılının ilk üç aylık döneminde % 2, ikinci üç aylık döneminde % 2,3, üçüncü üç aylık döneminde % 10,2 artış, son üç aylık dönemde ise % 0,3 düşüş göstermiştir. Bu değişiklikler sonucu 2003 yılında % 1,7 artış olan toplam giyim eşyası üretiminde, 2004 yılında % 3,5 artış olmuştur. Kamu sektöründe üretim olmazken, özel sektör üretimi % 1,2 artış göstermiştir. Kapasite kullanım oranı 2003 yılında % 84,7 iken 2004 yılında % 83,5'e gerilemiştir.

Derinin İşlenmesi, Bavul, Çanta İmalatı

Derinin işlenmesi, bavul, çanta üretimi, 2004 yılının ilk üç aylık döneminde % 28,5, ikinci üç aylık döneminde % 12,9, üçüncü üç aylık döneminde % 19,5 artmış, son üç aylık döneminde % 8,5 azalmıştır. Böylece 2003 yılında % 1,5 gerileyen derinin işlenmesi, bavul, çanta üretimi, 2004 yılında % 11,7 yükselmiştir. Kamu sektöründe üretim yapılmazken, özel sektör üretiminde % 4,4 artış olmuştur. 2003 yılında % 69,7 olan kapasite kullanım oranı 2004 yılında % 65'e gerilemiştir.

Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı

Ağaç ve mantar ürünleri üretiminde 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 8,6, ikinci üç aylık döneminde % 16,1, üçüncü üç aylık döneminde % 13,4, dördüncü üç aylık döneminde ise % 28,8 oranında artış kaydedilmiştir. Bu gelişmeler sonucu 2003 yılında % 1,7 düşen ağaç ve mantar ürünleri üretimi, 2004 yılında özel sektör üretimindeki yükselişe bağlı olarak % 17,2 artmıştır. 2003 yılında % 81,1 olan kapasite kullanım oranı, 2004 yılında % 86,9 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı

Kağıt ve kağıt ürünleri üretimi 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 5,9 düşerken, ikinci üç aylık döneminde % 0,8, üçüncü üç aylık döneminde % 11,7, son üç aylık döneminde % 3,5 artmıştır. 2003 yılında % 9,6 büyüyen kağıt ve kağıt

ürünleri üretimi, 2004 yılında % 2,4 büyümüştür. Kamu sektörü üretiminde % 66,8 düşüş olurken, özel sektör üretiminde % 4,4 artış meydana gelmiştir. 2003 yılında % 81,8 olan kapasite kullanım oranı, 2004 yılında % 85,1'e yükselmiştir.

Kimyasal Madde Ürünleri İmalatı

Kimyasal madde ürünleri üretimi, 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 9,1, ikinci üç aylık döneminde % 27,9, üçüncü üç aylık döneminde % 19,2, dördüncü üç aylık döneminde % 8,2 artmıştır. 2004 yılında kimyasal madde ürünleri üretiminde % 16,1 artış olmuştur. Kamu sektörü üretiminde % 2,7, özel sektör üretiminde % 17,9 artış kaydedilmiştir. Kimya sanayiinde 2003 yılında % 76,9 olan kapasite kullanım oranı, 2004 yılında % 79,4'e yükselmiştir.

Plastik ve Kauçuk Ürünler İmalatı

2004 yılının ilk üç aylık döneminde plastik ve kauçuk ürünleri üretiminde % 11,9, ikinci üç aylık döneminde % 14,6, üçüncü üç aylık döneminde % 15,5, dördüncü üç aylık döneminde de % 8,9 artış olmuştur. Toplam plastik ve kauçuk ürünleri üretimi % 12,8 artarken, 2003 yılında % 78,8 olan kapasite kullanım oranı, 2004 yılında % 82,5'e yükselmiştir.

Ana Metal Sanayi

Ana metal sanayi üretimi 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 12,6, ikinci üç aylık döneminde % 11,9, üçüncü üç aylık döneminde % 12,5, dördüncü üç aylık döneminde de % 9,7 artmıştır. Bu gelişmeler sonucu 2004 yılında ana metal sanayi üretiminde % 11,6'lık artış kaydedilmiştir. Üretim kamu sektöründe % 6, özel sektörde ise % 14,6 artış göstermiştir. 2003 yılında % 80,7 olan kapasite kullanım oranı 2004 yılında % 84,3'e yükselmiştir.

Seçilmiş Sanayi Maddeleri Üretimi ve Dayanıklı Tüketim Malları Satışları

2004 yılında seçilmiş sanayi maddelerinde en yüksek üretim artışı % 25,6 ile T.S.P. üretiminde gerçekleşirken, onu % 17,8 ile kütük, % 17,7 ile pik, % 12,6 ile sıvı çelik ve amonyum sülfat üretimindeki artışlar takip etmiştir. Üretimde en fazla düşüş % 73,3 ile D.A.P. da olurken, onu % 66 ile küp şeker, % 48,2 ile sülfürik asit, % 43,6 ile süper benzin ve % 21,2 ile blum+slab üretimindeki düşüşler izlemiştir (Tablo 24).